

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

**Volnočasové aktivity na internátech při
základních školách pro sluchově postižené
(se zaměřením na starší školní věk)**

Autor: Markéta Zimmerová

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Kateřina Hádková, PhD.

Praha 2008

Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

**Volnočasové aktivity na internátech při základních školách pro
sluchově postižené
(se zaměřením na starší školní věk)**

vedoucí diplomové práce: *PhDr. Kateřina Hádková, PhD.*

autor/ka/ DP: *Markéta Zimmerová (roz. Zachová)*
Heydukova 26, 412 01 Litoměřice
marketa.z@email. cz

ročník *5.*

obor studia *SPPG-učitelství*

typ studia *prezenční*

měsíc a rok dokončení DP: *duben 2008*

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne 11. 4. 2008

Děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Kateřině Hádkové, PhD., za odborné vedení, cenné rady a za čas, který mi věnovala.

ABSTRAKT:

Předmětem práce je nejen internátní výchova dětí se sluchovým postižením, ale i způsob trávení volného času na internátech. Cílem je poskytnout teoretické informace k problematice sluchového postižení, volného času a internátní výchově. V praktické části pak pomocí dotazníkové metody získat základní informace o způsobu trávení volného času na vybraných internátech a zmapovat zájem o zájmové aktivity nabízené internátem, školou nebo jinými zařízeními. Výsledkem by mělo být zpracování získaných údajů a vyhodnocení vstupních předpokladů.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Sluchové postižení, internátní výchova, výchova ve volném čase, starší školní věk.

ABSTRACT:

The point of work is not only hearing disability children boarding training but also the means of spending free time on boarding-school. The aim is give theoretic information to hearing disabilities problems, free time activities and boarding training. In practical part by the help of interview method to get the basic information about means of spending free time on choosing boarding-school and to map interest in hobbies bidding by the boarding-school, by the school or by other institution. The result of the work should be process getting information and the interpretation of input hypothesis.

KEY WORDS:

Hearing disability, boarding training, free time training, older pupilage.

OBSAH

ÚVOD	5
1 SLUCHOVÉ POSTIŽENÍ	6
1.1 Anatomie sluchového ústrojí	7
1.2 Vady a poruchy sluchu	10
1.2.1 Vady a poruchy podle doby vzniku.....	12
1.2.2 Vady a poruchy sluchu podle hloubky.....	12
1.2.3 Vady a poruchy sluchu podle místa vzniku.....	13
1.3 Terminologie v surdopedii	16
2 DÍTĚ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	19
2.1 Důsledky sluchového postižení	19
2.2 Starší školní věk	20
3 ORGANIZACE PÉČE O SLUCHOVÉ POSTIŽENÉ	24
4 INTERNÁTY	31
4.1 Režim dne	32
4.2 Prostředí internátu	33
4.3 Vychovatel	34
4.3.1 Vzdělání vychovatele.....	37
5 VOLNÝ ČAS	38
5.1 Funkce a činitelé volného času	39
5.2 Vývoj pojmu výchova ve volném čase	40
5.3 Výchova mimo vyučování	41
5.3.1 Obsah výchovy mimo vyučování.....	43
5.3.2 Zařízení pro výchovu mimo vyučování.....	45
5.3.3 Prostory pro aktivity mimo vyučování.....	46
5.3.4 Legislativní rámec.....	47

6 ŠETŘENÍ	50
6.1 Cíl, úkol, cílová skupina a předpoklady šetření	50
6.2 Metodika šetření	52
6.2.1 Metoda.....	52
6.2.2 Administrace.....	53
6.2.3 Charakteristika výběrového souboru.....	53
6.3 Zpracování získaných údajů	58
6.3.1 Vyhodnocení vstupních předpokladů.....	74
6.4 Shrnutí šetření	76
ZÁVĚR	78
PŘEHLED POUŽITÝCH GRAFŮ A TABULEK	79
PŘEHLED PROSTUDOVANÉ LITERATURY	80
PŘÍLOHY	87

ÚVOD

Zatímco je školnímu vyučování a dobrým výsledkům přikládán velký význam, zůstává volný čas dětí na internátech popelkou. Úloha výchovy ve volném čase zůstává nedoceňována. Vždyť dobré známky ještě nezaručují úspěšnou socializaci dítěte a jeho fungování ve společnosti. Nedoceňována zůstává i profese vychovatele, na kterého jsou kladeny vysoké nároky profesionální i osobnostní.

Ve své práci se zaměřuji na volný čas dětí na internátech pro sluchově postižené. Děti zde často žijí od nástupu povinné školní docházky. Jsou odtrženy od rodiny a ztrácí kontakt s vrstevníky v místě bydliště. Citová deprivace se pak může projevit různým asociálním chováním, v jehož důsledku je ztíženo začlenění do běžné společnosti. Internát by proto měl v maximální možné míře zajišťovat styk s intaktní společností a připravovat děti na samostatný život. Zajímalo mě proto, jak děti tráví svůj volný čas na internátech.

Teoretická část práce pojednává o sluchovém postižení a jeho důsledcích, o volném čase a internátech pro sluchově postižené. V druhé části je zpracováno šetření, které bylo zaměřené na internátní děti staršího školního věku. Prostředí internátu jsem si zvolila úmyslně. Velkou roli hrála osobní zkušenost z vlastní praxe vychovatelky na internátě pro tělesně postižené.

Starší školní věk je obdobím, kdy klesá počet zájmových aktivit, nastává krize autority dospělých a stoupá vliv vrstevnické skupiny. V důsledku toho bývá těžké děti pro nějakou činnost získat. Období puberty může být velmi rizikové z hlediska sociálně patologických jevů. Proto je důležité dětem zajistit kvalitní využití volného času. Tento požadavek mi bylo motivací výběru právě tohoto věku. Z hlediska nabídky volnočasových aktivit může být totiž internát velmi podnětným prostředím.

1 SLUCHOVÉ POSTIŽENÍ

„Slepota odděluje od věcí, ale hluchota od lidí.“ (Helena Kellerová)

Už od raného věku jsou smyslové orgány hlavním zdrojem pro získávání informací. Obraz vnějšího prostředí si vytváříme pomocí zraku, ale i pomocí sluchu, čichu a hmatu. V přírodě se nikdy neseťkáváme s absolutním tichem, proto se sluch vyvinul tak, aby sloužil i k zajištění bezpečnosti člověka. Sluchem můžeme totiž vnímat i to, co není v našem dohledu. Nemožnost vnímat varovné signály může vést k ohrožujícím situacím. (Solovjev, 1976) Pocit bezpečí nám dodává zvukové pozadí¹. *„Sluch je bezesporu nejdůležitějším smyslem pro získávání informací a tím i pro rozvoj myšlení a řeči.“* (Potměšil, 2003, str. 18) Neporušená funkce sluchu je potřebná k rozvoji slovní řeči, která je nejběžnějším prostředkem mezilidské komunikace. Na dobře fungující mezilidské komunikaci je závislý sociální vývoj jedince. (Strnadová, 1995) Sluchové ústrojí však neslouží pouze k zachycení zvuku a jeho vedení do centra v mozku. Je zde umístěn vestibulární analyzátor, který zabezpečuje zachování rovnováhy celého těla. Pokud je narušena funkce sluchu, hovoříme o sluchovém postižení.

Co vlastně termín postižení znamená? Sovák rozlišuje dva základní termíny defekt a defektivita. Sice se od nich již ustoupilo, ale jejich obsahové vymezení je stále platné. Defekt² chápeme jako vadu,

¹ Zvukové pozadí-„Je to globální souhrn obvyklých zvuků prostředí, v němž člověk žije... Zvukové pozadí, i když není přímo uvědomováno, má pro člověka značný psychologický význam. Umožňuje orientaci v prostoru, dává pocit životnosti, reálnosti prostředí, pocit osobní jistoty a bezpečnosti.“ (Pulda, 1994, str. 10)

² Defekt² z lat. defectus - úbytek, vada, nedostatek, porucha (Sovák, 1980, str.

chybění, ztrátu, nedostatek v anatomické stavbě organismu a poruchy v jeho funkcích. Vady i poruchy mohou být kompenzovány tak, že nemají vliv na život jedince. V opačném případě mluvíme o defektivitě, což je podle Sováka narušení celistvosti člověka, narušení vztahů k výchově, vzdělání, popř. k práci. Nejedná se o trvalý stav, prostřednictvím komplexní péče může být úspěšně rehabilitována. (Sovák, 1980) V souladu se Sovákem pohlíží na sluchové postižení Potměšil: „*Sluchové postižení je širším termínem, který zahrnuje i sociální důsledky, včetně řečového defektu.*“ (Potměšil, 2003, str. 25) Sluchová vada nebo porucha ještě nemusí tedy znamenat postižení.

1.1 Anatomie sluchového ústrojí

„Lidské ucho je komplikovaný orgán pro vnímání zvuků okolního prostředí a zároveň obsahuje i analyzátor pro vnímání pocitu rovnováhy, pohybu přímočarého i otáčivého a polohy těla v prostoru.“ (Šlapák, Floriánová, 1999, str. 14) Sluchový orgán je při narození plně vyvinut, s výjimkou ucha vnějšího. (Freeman, 1992)

Sluchový orgán se člení na tři části:

- Vnější ucho
- Střední ucho
- Vnitřní ucho

Obr. 1 Řez sluchovým ústrojím (Šlapák, Floriánová, 1999, str. 14)

Vnější ucho tvoří boltec a zevní zvukovod. Boltec je chrupavčitá výchlipka, je nepohyblivý. Ztráta boltce se neprojeví poruchou sluchu. „Velikost a tvar boltce přitom nemá vliv na sluch, má však výrazný vliv na celkovou vizáž obličeje a na jeho individuální charakter.“ (Šlapák, Floriánová, 1999, str. 15) „Vnější zvukovod je chrupavčitě kostěný kanál, který vede a současně koncentruje akustickou kmitavou energii k dalším částem ucha.“ Jeho délka, průměr a tvar ovlivňují množství akustické energie. S vývojem dítěte roste i vnější zvukovod, což je významné při korekci sluchových vad. (Lejska, 2003, str. 15)

Střední ucho je odděleno od vnějšího ucha bubínkem. Bubínek je vazivová blanka, která je zasazena do kostěného žlábků. Střední ucho je uzavřenou dutinkou ve skalní kosti, která je vyplněna vzduchem. Obsahuje tři sluchové kůstky - kladívko (je přirostlé jednou částí k bubínku), kovádlíku, třmínek (navazuje na vnitřní ucho přes oválné okénko³). (Lejska, 2003) Tyto kůstky jsou spojeny a slouží pro

³ Oválné okénko má pružnou blanku, která umožňuje, aby tlakové vlny postupovaly hlemýžděm tam a zpět. (Freeman, 1992)

přenos zvuku od bubínku do vnitřního ucha. „*Na tento řetězec kůstek jsou přrostlé dva velmi drobné svaly, které chrání vnitřní ucho před silnými zvuky tak, že při silném zvuku se smrští a zpevní tak řetězec kůstek.*“ (Šlapák, Floriánová, 1999, str. 15) V dolní a přední stěně je ústí Eustachovy trubice, která spojuje středouší s nosohltanem. Jejím úkolem je vyrovnávat tlak v dutině středoušní s tlakem z vnějšku, tak aby byl bubínek v optimálním napětí pro přenos zvuku. (Lejska, 2003)

Vnitřní ucho je uloženo ve skalní kosti, která je součástí kosti spánkové. Je tvořeno ze dvou částí - část sluchová a rovnovážné ústrojí. Ve sluchové části je hlemýžď, který má dva a půl závitů. (Lejska, 2003) Hlemýžď se skládá z části kostěné a blanité, která je uvnitř. „*V blanitém hlemýždi jsou vlastní čivé buňky smyslového ústrojí - vláskové buňky⁴ - uložené v Cortiho orgánu.*“ (Šlapák, Floriánová, 1999, str. 17) Je vyplněn tekutinou. Rovnovážné ústrojí tvoří labyrint. Labyrint jsou tři polokruhové kanálky připojené k hlemýždi. Můžeme rozlišit kostěný labyrint a blanitý labyrint, který je vyplněn endolymfou. Perilymfa odděluje blanitý labyrint od kostěných částí. Tím je chráněn proti otřesům hlavy. (Šlapák, Floriánová, 1999)

Pro vnímání zvuku je zapotřebí celý proces, který se odehrává v periferních orgánech je potřeba vést ke sluchovému centru v korové oblasti mozku, tzv. Heschlovy závitů. O to se starají nervová vlákna, která jsou umístěna za hlemýžděm. (Lejska, 2003)

⁴ „Vláskové buňky jsou akustické receptory, které přeměňují mechanickou energii akustického vlnění v elektrické proudy a nervové podráždění.“ (Šlapák, Floriánová, 1999, str. 18)

1.2 Vady a poruchy sluchu

Mezinárodní prameny se neshodují na četnosti sluchového postižení. O celkovém počtu sluchově postižených v České republice hovoří Bulová (in Pipeková, 1998), která uvádí 500000 osob se sluchovým postižením. Zahrnuje i osoby s poruchou sluchu vzniklou ve stáří. Hrubý (1998) uvádí také zhruba 0,5 milionů osob se sluchovým postižením. *„Podobně jako u ostatních druhů postižení, tak i u sluchových vad je etiologie mnohdy neznámá, nezjištěné příčiny tvoří podle některých autorů až 60%.“* (Souralová in Ludíková, 2006, str. 178) Dědičná postižení sluchu způsobují především syndromy. Většina dětí se sluchovým postižením se však rodí v rodinách bez genetického zatížení.

Příčiny poškození sluchu můžeme rozdělit podle doby jeho vzniku:

Prenatální příčiny:

- Infekční onemocnění matky zejména v 1. trimestru, např. zarděnky, spalničky, chřipka, toxoplazmóza, AIDS
- Teratogenní působení léků

Perinatální příčiny:

- Těžký porod s následným krvácením do mozku a okolí vnitřního ucha
- Asfyxie u protrahovaného porodu
- Nedonošenost
- Rh-inkompatibilita
- Poporodní žloutenka

Postnatální příčiny:

- Časté záněty středního ucha
- Infekční choroby - spalničky, spála, meningitida, příušnice, zánět mozkových blan, horečnaté stavy, herpetické infekty
- Onkologická onemocnění

- Ototoxické účinky léků - některá antibiotika, diuretika, analgetika, antidepresiva, antiflogistika a cytostatika
- Úrazy hlavy, traumata, mechanické poškození mozku
- Onemocnění centrálního nervového systému, např. sklerosa multiplex.
- Dlouhodobé působení nadměrného hluku (od 85 dB výše), (Souralová in Ludíková, 2006),(Lejska, 2003)

Z poznatků o známých příčinách vzniku sluchového postižení vychází i preventivní opatření. *„Nejúčinnější prevencí je odpovědné preventivní vyšetření novorozenců a malých dětí, které by měl každý pediatr provést na pravidelných kontrolách.“* (Šlapák, Floriánová, 1999, str. 31) U dětí hrají důležitou roli rodiče a pedagogové, kteří tráví s dítětem nejvíce času. Jsou to právě rodiče, kdo má první podezření na sluchové postižení. V dalších letech pak spočívá prevence v aktivních i pasivních opatřeních proti působení nadměrného hluku. Mezi pasivní opatření patří používání ušních ucpávek, klytů celého boltce nebo ochranných přileb. Aktivní opatření pak spočívá v odhlučnění dopravních prostředků, tlumení zvuku televize, omezení pobytu v hlučném prostředí. (Šlapák, Floriánová, 1999)

Upřesněme si termíny vada a porucha. Termín vada se používá, když označujeme stav léčebně neovlivnitelný. Pojem porucha naopak vyjadřuje možnost úspěšného léčebného působení. (Lejska, 2003) V následujících kapitolách se budeme držet uvedeného vymezení. Různých dělení sluchových poruch a vad je mnoho. *„Domníváme se, že pojmová nejednotnost je problémem nejen u nás.“* (Potměšil, 2003, str. 25) Jinak hodnotí sluchové postižení medicína, jinak surdopedie. Sluchové vady a poruchy můžeme rozdělit následovně:

- Podle doby vzniku
- Podle hloubky
- Podle místa vzniku

1.2.1 Vady a poruchy podle doby vzniku

Vady a poruchy sluchu lze hodnotit vzhledem k vývoji řeči následovně:

I. Vrozené (hereditární) vady sluchu

- o Geneticky podmíněné jsou takové, u kterých lze jednoznačně potvrdit přenos stejného typu vady z generace na generaci. Jde však o velmi vzácné případy,
- o Kongenitálně získané vady vznikají v období v prenatalním, zejména v 1. trimestru těhotenství, nebo v období perinatálním (Lejska, 2003, str. 24)

II. Získané (postnatální) vady sluchu

- o Získané před fixací řeči do 6. roku života dítěte, tzv. prelingválně získané vady se objevují po narození a mají různý dopad na komunikační možnosti. Řeč se nevyvíjí nebo dochází k jejímu rozpadu,
- o Získané po fixaci řeči, postlingválně. Do této skupiny zařazujeme vady, které neohrožují vývoj komunikačních schopností. Jde o vady a poruchy částečné nebo dočasného charakteru. Příčiny jsou postnatální. Příkladem je presbyakusie - stařecká nedoslýchavost. (Lejska, 2003), (Horáková in Pipeková, 2006)

1.2.2 Vady a poruchy sluchu podle hloubky

Sluchového postižení podle jeho hloubky kategorizují především foniatři. Hloubka sluchového postižení je měřena tónovým audiometrem, je vyjádřena audiogramem. (Šedivá, 2006) Kvantita

sluchového vnímání je měřena v decibelech (dB). Mezinárodní škálu stupňů sluchového postižení stanovuje WHO⁵.

Vi-likost ztráty sluchu podle WHO	Název kategorie ztráty sluchu	Název kategorie podle Vyfal. MPSV č. 284/1995 Sb.
0 -10 dB	normální sluch	
21 -40 dB	lehká nedoslýchavost	lehká nedoslýchavost (již od 20dB)
41-55 dB	střední nedoslýchavost	středně těžká nedoslýchavost
56-70 dB	středně těžké poškození sluchu	těžká nedoslýchavost
71-90 dB	těžké poškození sluchu	praktická hluchota
vteč než 90 dB, ale body v audlogramu i nad 1 kHz	velmi závažné poškození sluchu	úplná hluchota
v audlogramu nejsou žádné body nad 1 kHz	neslyšící	úplná hluchota

Tab. 1: Klasifikace sluchových vad - jednotlivé kategorie ztráty sluchu (Hrubý, 1996, s. 13)

1.2.3 Vady a poruchy sluchu podle místa vzniku

Pro úspěšnou rehabilitaci je důležité zjistit, ve které části sluchové dráhy se nachází příčina postižení. Lze diagnostikovat dva základní druhy poruchy nebo vady:

I. Periferní poruchy a vady.

Můžeme rozlišit tři typy:

- o **Převodní poruchy.** Zvuk přichází k čivým buňkám již zeslabený, ale kvalitativně nezměněný. Pokud je zprostředkováno zesílení zvuku, postižený mu rozumí. „Převodní nedoslýchavost je způsobena různými překážkami znemožňující mechanický převod zvukových

⁵ World Health Organisation - Světová zdravotnická organizace

vlň od zvukovodu do tekutin vnitřního ucha." (Šlapák, Floriánová, 1999, str. 25) Příčinou může být ucpaný zvukovod, perforace bubínku, poškození řetězce kůstek, otoskleróza⁶, adenoidní vegetace⁷. (Lejska, 2003) Převodní vady lze řešit operativně. Když se podaří odstranit příčinu, sluch se vrací do normálu,

- o **Percepční vady.** Podstatou je porušená funkce vnitřního ucha, sluchového nervu nebo mozkové kůry. Může jít vadu vrozenou nebo získanou ve vyšším věku způsobenou např. aterosklerózou nebo opotřebením sluchových buněk (presbyakusie), nedostatečným prokrvením nebo zánětem. (Šlapák, Floriánová, 1999) Nejčastějším degenerativním onemocněním je Meniérova choroba⁸. (Lejska, 2003) *„Na rozdíl od převodních poruch způsobují percepční vady kromě zeslabení zvuku i jeho zkreslení.*" (Freeman, 1991, str. 62) U vrozených vad spočívá léčba v použití sluchadel, rehabilitaci a reedukaci ve speciálně pedagogických zařízeních. V dospělém věku se léčí percepční vady podáváním léku zlepšujících prokrvení vnitřního ucha a podporující funkci nervové tkáně. *„Výsledky léčby nejsou často ideální, a proto musí být postiženému přidělena sluchadla nebo, v případě totální hluchoty, zaveden kochleární implantát.*" (Šlapák, Floriánová, 1999, str. 26)
- o **Smíšená** porucha sluchu vzniká kombinací dvou předchozích. Ve skutečnosti existuje jen málo čistě převodních nebo percepčních vad. (Horáková in Pipeková, 2006)

⁶ Otoskleróza je onemocnění, které způsobuje kostní srůsty ploténky třmínku. (Lejska, 2003)

⁷ Adenoidní vegetace je zvětšená nosní mandle.

⁸ Morbus Meniere je porucha tvorby a resopce tekutin vnitřního ucha, způsobuje pokles sluchu, hučení v uších a závratě. (Lejska, 2003)

Obr. 3 Audiogram percepční vady sluchu (Šlapák, Floriánová, 1999, str. 23)

II. Centrální vady a poruchy.

Je zasazen podkorový a korový systém sluchových drah. „Jejich určení je vzhledem k složitému systému centrálního nervového systému i sluchových drah a center jako takových mnohdy velmi obtížné a vyžaduje opakovaná časově náročná vyšetření.“ (Šlapák, Floriánová, 1999, str. 26)

1.3 Terminologie v surdopedii

Používání nesprávně terminologie může mít neblahé důsledky pro děti se sluchovým postižením. „Vzdělávací metody, které mohou uspět u dětí, které mají zachovány alespoň malé zbytky sluchu, totiž obvykle selhávají u dětí, které žádné sluchové zbytky nemají.“ (Hrubý, 1998, str. 11)

Ve speciální pedagogice se nejčastěji používají čtyři termíny (Potměšil, 2003):

- **Ohluchlost** „je ztráta sluchu, která vznikla v období dokončování vývoje mluvené řeči nebo zasáhla přímo do již vytvořené mluvené řeči jako komunikačního nástroje.“ (Potměšil, 2003, str. 20) Zůstává zachována řeč a je důležité začít co

nejdříve s nácvikem odezírání. Dítě však potřebuje logopedickou péči, tak aby zůstala řeč zachována po stránce zvukové a obsahová stránka se rozšiřovala. (Pulda, 1994) Ohluchlí nemívají obvykle problémy se čtením a tak mohou využívat bez problémů různých technologií (faxy, skryté titulky, teletext, elektronická pošta,...) Problémem je, že znají cenu zvuku a postrádají ho. Pro ohluchlého ve vyšším věku je velmi obtížné naučit se odezírat. Znakový jazyk si většinou vůbec neosvojí. (Hrubý, 1998)

- **Prelingválně neslyšící** (Hrubý, Pulda), Potměšil (2003) uvádí termín „*Hluchota - je zpravidla charakterizována jako vrozená nebo v časném věku získaná ztráta sluchu.*“ (str. 20) Řeč se spontánně nevyvíjí a dochází ke komunikační bariéře. Výjimkou jsou neslyšící děti neslyšících rodičů. (Pulda, 1994) „*Základním lidským právem neslyšícího dítěte je být neprodleně zařazeno do programu vycházejícího ze znakového jazyka, ve kterém se tomuto jazyku naučí co nejrychleji i co nejvíce jeho rodinných příslušníků tak, aby se rodina neslyšícího dítěte co nejrychleji změnila ve skutečně dvojjazyčné prostředí.*“ (Hrubý, 1998, str. 15) Nelze se však ubírat jen jednou cestou, neslyšící dítě žije ve dvojjazyčném prostředí a tak je třeba naučit ho i schopnosti odezírat a co nejlépe číst a psát. (Hrubý, 1998)
- **Zbytky sluchu** má dítě s neúplnou ztrátou sluchu. Zbytky sluchu nestačí k spontánnímu rozvoji řeči, ale lze jich využít při výstavbě řeči. Hranice mezi těžkou nedoslýchavostí a zbytky sluchu je jen těžko určována. Tento pojem není vůbec v cizojazyčné literatuře zaveden. (Pulda, 1994) Zřejmě proto Hrubý tuto kategorii neuvádí.
- **Nedoslýchavost** „*je vrozená nebo získaná částečná ztráta sluchu a bývá příčinou opožděného nebo omezeného vývoje řeči mluvené.*“ (Potměšil, 2003, str. 21) Pokud je nedoslýchavé dítě vybaveno moderním sluchadlem, může se docela dobře naučit číst. „*Základním lidským právem nedoslýchavých (a ohluchlých)*

děti je, aby byly vybaveny všemi dosažitelnými technickými pomůckami a zařazeny do orálního programu, jehož samozřejmou součástí je i co nejvíce logopedické habilitace a sluchového tréninku." (Hrubý, 1998, str. 15) I přesto, že jsou děti zařazeny do orálního programu, měli by se co nejdříve naučit znakový jazyk. Nedoslýchavé děti většinou nepřijme svět slyšících stoprocentně. Pokud se nenaučí znakový jazyk, nesetkávají se s přijetím ani ve společnosti neslyšících. (Hrubý, 1998)

2 DÍTĚ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Abychom porozuměli chování dětí se sluchovým postižením, je třeba znát jejich vývojové zvláštnosti. Jen tak můžeme zajistit optimální podmínky pro jejich vývoj. „*Výchova sluchově postižených dětí se jistě neřídí jinými pravidly, než je tomu u dětí slyšících.*“ (Šedivá, 2006, str. 36) Vzhledem ke komunikačním obtížím je při výchově kladen důraz na porozumění požadavkům, pochopení situace i reakce okolí. Stejně jako zdravé tak i sluchově postižené dítě potřebuje řád a hranice, aby se mohlo vyznat ve světě. (Šedivá, 2006)

2.1 Důsledky sluchového postižení

„*Traduje se, že lidé, kteří se narodili neslyšící, bývají v porovnání se slyšící populací častěji impulsivní, neurotičtí, osobnostně i citově nevyzrálí, malicherní, nedůvěřiví, vztahovační a dosti zaměřeni na svoji osobu.*“ (Strnadová, 1994, str. 7) Tento názor některých slyšících vyplývá zřejmě z neinformovanosti a subjektivních hodnocení. Na psychický vývoj dítěte má vliv více faktorů:

- U vady vrozené nebo získané v raném věku se řeč nevyvíjí spontánně.
- Pokud se sluchově postižené dítě nedívá, nemá žádné informace.
- Děti nechápou motivy jednání svého okolí, neorientují se v mezilidských vztazích.
- Pokud je dítě umístěno do internátní školy dochází k citové a podnětové deprivaci a ovlivňuje tak zrání osobnosti a

v neposlední řadě také rodinné vztahy. (Vymlátilová in Řičan, Krejčířové, 1997)

Ztížená orientace ve světě, v sociálních vztazích může vést k různým zkratkovitým reakcím. Například Freeman uvádí, že nejpravděpodobnějším vysvětlením impulzivity neslyšících dětí je komunikační deprivace a omezení možnosti náhodného učení. (Freeman, 1991, str. 182)

2.2 Starší školní věk

„Starší školní věk je dobou dopívání, zahrnuje prepubertu i pubertu a trvá přibližně od 11 do 15 let“ (Vágnerová, 1994, str. 97) Matějček (1998) určuje období dospívání u chlapců mezi 10. a 19. rokem a mezi 8. až 18. rokem u dívek. Prepuberta je přípravným obdobím, kdy se objevují první známky pohlavního dospívání. Dospívání je dobou rychlých změn a nerovnoměrného vývoje v oblasti tělesné i duševní. V tělesné oblasti jsou změny dosti nápadné. Nejen, že dítě rychle roste, ale projevují se i hormonální změny - rozvojem sekundárních pohlavních znaků. Příliš rychlý růst se projeví snížením odolnosti, menší tělesnou výkonností a větší unavitelností dopívajících. (Vágnerová, 1994) Puberta znamená zrání duševních funkcí. Rychleji se nyní rozvíjí abstraktní myšlení. Typický je nástup formálních operací. U sluchově postižených dětí však v důsledku obtížnějšího rozvoje řeči dochází k nástupu formálního myšlení později. *„Nový způsob myšlení dovoluje pohlížet na sebe a na svůj život i na své pocity a myšlenky jakoby zvnějška, analyzovat je a kriticky posuzovat.“* (Langmeier, Krejčířová, 1998, str. 148) Poprvé se objevuje introspekce - schopnost uvědomovat si své prožitky. Na významu nabývá fantazie. Zvláště u dívek roste zájem o "vnitřní svět". Charakteristické je, že dítě v této době více času prosní s otevřenýma

očima. Protože stoupá zájem o vše tajemné a neznámé, je zde reálné nebezpečí vyzkoušení omamných látek. *„Dítě začíná více než kdy dříve samo sebe vychovávat.“* (Matějček, Pokorná, 1998, str. 155) K této schopnosti dítě nejlépe připraví rodina. Puberta je obdobím hledání vlastní nové identity a tak se často setkáme s kolísavým sebevědomím a sebehodnocením. Na celkové sebehodnocení má velký vliv vzhled dospívajícího. Ve snaze být sám sebou se často snaží výrazně odlišit od svého okolí - úpravou zevnějšku, chováním, negativismem, ale i apatií a uzavřeností do sebe. (Vágnerová, 1994) Být vychovatelem dětem v tomto období s sebou přináší vysoké nároky na jeho osobnost. Dospívající přikládá velkou důležitost souladu mezi jejich chováním a mezi jejich myšlením a cítěním. A nejen jich, dospívající v hledání vlastní identity hodnotí identitu ostatních. *„Ne tedy, že by se děti v pubertě a jen v důsledku puberty náhle staly drzými, pochybovačnými, odmlouvačnými, přehnaně kritickými k nám vychovatelům.“* (Matějček, Pokorná, 1998, str. 149)

Děti s postižením v tomto období začínají chápat nevratnost jejich vady. Pokud mají intelektové schopnosti neporušené, dochází stejně jako u zdravých dětí k hodnocení sebe sama i ostatních. Nalezení identity je obtížnější, pomoci jim může stejně postižený člověk, který jim je přiměřeným vzorem. (Vágnerová, 1994) U sluchově postižených je utváření vlastní identity ovlivněno komunikační izolací. Jedná se hlavně o děti slyšících rodičů. Děti se sluchovým postižením se tak mohou cítit výrazně odlišné od svých rodičů. Proto by měli být vzorem dospělí neslyšící, kteří jsou úspěšní a mají určité společenské uznání, autoritu. Děti potřebují mít své neslyšící hrdiny. (Freeman, 1991) Jejich rozvoj je více závislý na podnětnosti výchovného prostředí a jeho schopnosti kompenzace postižení. (Vágnerová, 1993)

Pro toto období je charakteristická zvýšená potřeba pohybu. Z toho důvodu také plyne zájem o sport. I když se ze začátku období může dojít ke zhoršení koordinovanosti pohybů, které je způsobeno nerovnoměrným růstem, později je dospívající úspěšný v činnostech,

kteřé vyžadují sílu, hbitost, přesnost, smysl pro rovnováhu. Úspěšnost v této oblasti přispívá ke kladnému sebehodnocení. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

Řečový vývoj je závislý na závažnosti poruchy. „*Verbální komunikace přináší spíše napětí než porozumění.*“ (Vágnerová, 1993, str. 115) Neúspěch v sociálním kontaktu může vyvolat úzkost a následně afektivní výbuch. Pokud dítě používá komunikační systém, který si osvojil na úrovni a v kvalitě mateřského jazyka, dochází k rozvoji slovní zásoby. V pubertě stoupá popularita slangových a vulgárních výrazů.

Potřebnou samostatnost dítě postupně získává v procesu emancipace od rodiny, který je nezbytný pro osobní zrání. Čím jsou vztahy rodičů s dětmi klidnější, tím snadněji celý proces probíhá. (Langmeier, Krejčířová, 1998) „*Pubescenti bývají kritičtější vůči normám starší generace, které odmítají akceptovat.*“ (Vágnerová, 1994, str. 102) Na významu nabývají vztahy k vrstevníkům. Za běžných okolností se rozšiřuje okruh vrstevníků. Pokud je však dítě umístěno v internátě od počátku školní docházky, uvolňování vztahů s rodinou se již uskutečnilo dříve. Kontakty s vrstevníky jsou omezeny na ty, kteří jsou na internátě. Vztahy s vrstevníky jsou pak ale pevnější a trvalejší. (Vágnerová, 1994) Důvěrné přátelství může těžce sluchově postižené dítě navázat pouze se sobě rovným. I když se mu slyšící kamarádi snaží rozumět, komunikace není snadná. „*Avšak na takových vztazích nelze založit socializaci.*“ (Freeman, 1991, str. 191) Vztahy s vrstevníky mohou být skupinové nebo párové. Ze seskupení se stávají pevnější party. Pro ně platí: „*Dospívající děti se více chtějí spolu „bavit“, sdělovat si a sdílet zážitky.*“ (Matějček, Pokorná, 1998, str. 165) Zprvu převažují skupiny homogenní, charakteristická je až nevraživost vůči opačnému pohlaví. Stále více se ale ozývá potřeba důvěrného párového přátelství. U chlapců jde většinou o společné zájmy, u dívek o emoční náklonnost. Následuje přechodné období, kdy se začíná projevovat zájem o opačné pohlaví. Zatím jen ale ve

skupině, na dálku. „U některých jedinců dříve, u jiných značně později, zpravidla však na přelomu pubescence a adolescence, se objevují skutečné vztahy chlapců a dívek, zprvu ještě nestálé, proměnlivé, i když třeba velmi silně prožívané jako první lásky.“ (Langmeier, Krejčířová, 1998, str. 151) V souvislosti s nimi dochází k prvním heterosexuálním zkušenostem. Skupina vrstevníků může znamenat pro dítě i zdroj konfliktů a negativního působení. Stále však přispívá k vývoji zralé osobnosti tím, že pomáhá dospívajícímu se osamostatnit se. (Čáp, 1993) Na konci období staršího školního věku stojí dospívající před rozhodnutím o dalším vzdělávání a s tím související volbou povolání. Volba povolání je problémem pro dospívající i jejich rodiče.

3 ORGANIZACE PÉČE O SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ

Již při zjišťování diagnózy se na péči o sluchově postižené podílí více odborných pracovišť. *„Péče o sluchově postižené by měla mít komplexní charakter.“* (Horáková in Pipeková 2006) Zvláště aktivními v procesu péče o sluchově postižené jsou lékaři a speciální pedagogové. Každé sluchově postižené dítě by se mělo pravidelně podrobovat vyšetření sluchu, které je realizováno odborným pracovištěm foniatrickým nebo audiologickým. Psycholog napomáhá svým vyšetřením odhalit psychické zvláštnosti dětí a tím se podílí na úspěšnosti výchovně-vzdělávacího procesu. Důležitým odborníkem je také sociální pracovník a to z hlediska vhodnosti rodinného prostředí. Spolupráce těchto odborníků by měla vést k úspěšné výchovně vzdělávací práci. (Pulda 1994)

Základním požadavkem surdopedické⁹ péče je včasnost. *„V první řadě požadujeme včasnou diagnózu, tak aby byl na co nejkratší možnou vzdálenost zkrácen rozdíl mezi věkem biologickým a věkem diagnostickým, ...“* (Potměšil 2003, str. 35) Včasnost se týká rozhodnutí o komunikačním systému i o integraci. (Potměšil 2003) Z hlediska včasnosti by měli odborníci z resortu školského, zdravotnického i sociálního usilovat o zahájení surdopedické péče bezprostředně po zjištění vady. *„Stanovení surdopedické diagnózy dítěte znamená rozhodnutí o způsobu jeho dalšího vzdělávání a výchovy.“* (Šlapák, Floriánová 1999, str. 33)

⁹ *„Surdopedie je speciální pedagogická disciplína, která se zabývá péčí o těžce nedoslýchavé a neslyšící dítě. Vznikla vyčleněním z logopedické disciplíny.“* (Šlapák, Floriánová 1999, str. 33) Až do roku 1983 byla surdopedie zahrnována do oboru logopedie. Metodika práce s dítětem obou oborů je odlišná. (Potměšil 2003) *„Surdopedie má úzký vztah kaudiologii, foniatrii a otolaryngologii.“* (Šlapák, Floriánová 1999, str. 33)

V České republice je výchovně-vzdělávací péče o sluchově postižené zajišťována následovně:

Raná péče

Výchovně vzdělávací proces v raném věku má počátek v rodině, v případě těžce sluchově postižených se na výchovně-vzdělávacím procesu podílí odborníci. Jejich zájmem je vést vývoj dítěte co možná nejlepší cestou. (Potměšil - spec. Ped.) *„V tomto úvojevém období dítěte jsou velmi citlivou kategorií jeho rodiče.“* (Šedivá 2006, str. 36) Nejzávažnějším důsledkem sluchové vady jsou omezené možnosti komunikace dítěte a jeho prostředí. (Pulda 1994) Proto je cílem vybavit rodiče takovými informacemi, aby mohli aktivně snižovat důsledky zdravotního postižení svého dítěte. Je žádoucí rodiče informovat o systému sociálního zabezpečení a zvyšovat jejich nezávislost. Raná péče podporuje aktivity vedoucí k co největší míře integrace dítěte a rodiny do běžného života. Dítě by pak měla připravit pro následující stupeň vzdělávání. (Potměšil 2003) Zajišťuje předávání informací o možnosti získání a využití protetických, kompenzačních, léčebných, rehabilitačních a edukačních pomůcek. *„I když je nutnost rané péče v oblasti sluchových poruch nezpochybnitelná, není dosud zcela jednoznačně vymezena ani po stránce formální, ani po stránce obsahu.“* (Šedivá 2006, str. 37) V současné době je raná péče zajišťována v rámci zdravotnických zařízení, některých speciálně pedagogických center a nestátních organizací. (Šedivá 2006)

- **Střediska rané péče pro sluchově postižené.** Péče je omezena čtvrtým rokem života u dětí se zdravotním postižením nebo jiným ohrožením vývoje a sedmým rokem u dětí s kombinovaným postižením. Včasná intervence je pojata jako komplex služeb zaměřený na celou rodinu. V současné době tyto služby poskytuje Středisko rané péče Tamtam a to v Praze a v Olomouci. (Horáková in Pipeková 2006)

- **Speciálně pedagogická centra pro sluchově postižené.**

Jsou zřizována při základních školách pro sluchově postižené. Primárním úkolem je na základě audiologické a speciálně pedagogické diagnostiky zvolit rehabilitační metodu a tak podpořit rozvoj komunikačních schopností. Dalšími úkoly speciálně pedagogických center jsou depistáž, psychorehabilitační pomoc a sociální poradenství rodinám, metodická pomoc při integraci, výchovně-vzdělávací péče o děti raného věku. (Horáková in Pipeková 2006) Služby mohou být realizovány ambulantně, v domácím prostředí, ve školách nebo formou diagnostických pobytů. SPC zpracovává podklady pro rozhodnutí příslušných orgánů o zařazení dětí do škol speciálních nebo běžných. (Potměšil 2003)

Péče v předškolním věku

Péče v tomto období je spoluprací rodiny, speciálně pedagogického centra a mateřské školy. *„Zařazení sluchově postiženého dítěte do mateřské školy má velký význam, vede však k velkému dilematu rodičů, jakou mateřskou školu zvolit.“* (Šedivá 2006, str. 45) Dítě v tomto věku potřebuje ke zdravému sociálnímu vývoji naučit se navazovat kontakt i s lidmi mimo rodinu. Proto je vhodné navštěvovat MŠ alespoň 1 rok před nástupem do školy. Rodiče mohou volit mezi mateřskou školou pro sluchově postižené, nebo mateřskou školou pro slyšící děti. (Šedivá 2006) *„Lze doporučit integraci do běžné mateřské školy, její výhodou je, že dítě zůstává v rodinném prostředí a délku pobytu v MŠ lze přizpůsobit jeho adaptačním možnostem.“* Rodiče si mohou ověřit možnost fungování integrace ve školním věku. (Vágnerová in Svoboda 2001, str. 442) Zařazení dítěte do mateřské školy pro sluchově postižené znamená, až na pár výjimek, umístění dítěte do internátu. To však vnímají rodiče i děti většinou velmi bolestivě. (Šedivá 2006) V internátních školách je nutné dbát na udržení zdravých citových vazeb dětí a rodičů. (Pulda 1994)

- **Mateřské školy pro sluchově postižené.** Jsou zřizovány při některých základních školách pro sluchově postižené. Navštěvují ji většinou děti od 3 do 6 let, které mají různý stupeň sluchové vady a různou délkou rehabilitační péče, proto mateřská škola plní i funkci diagnostickou. Úzce spolupracuje nejen se speciálně pedagogickým centrem, ale i s rodinou. (Horáková in Pipeková 2006) Mateřská škola se podílí na rozvoji percepčních, kognitivních i sociálních schopností a dovedností dítěte tak, aby připravila dítě na nástup do školy. (Šedivá 2006)

Péče ve školním věku

Péče je zajišťována především základními školami pro sluchově postižené. Pro dítě představuje nástup do školy novou sociální situaci, která je nejen zdrojem nových poznatků a zkušeností, ale i prvním setkáním se společností a povinnostmi. Základním požadavkem při výběru určitého typu školy je, aby dítě mohlo zažívat pocity úspěchu. (Šedivá, 2006) Rodiče mohou vybírat podle toho, jaký typ komunikace ve výchovně-vzdělávacím procesu pro své dítě upřednostňují. *„Přístup ke vzdělávání mohou školy zvolit orální, bilingvální nebo uplatňovat zásady totální komunikace.“* (Klenková 2007)

- o **Orální metoda.** Tato metoda má svou tradici a je také nejpropracovanější metodou. *„Hlavním cílem orální komunikace je vybudovat u sluchově postiženého mluvenou řeč jak v orální, tak v grafické podobě.“* Nejdůležitější složkou je odezírání. Formování řeči je založeno na využití hmatu, zraku, tak aby došlo k aktivizaci zbytků sluchu. (Klenková 2007, str. 113) V současnosti již čisté orální metody netrvají na preferování hlasité řeči. Na významu naopak nabývá rozvoj obsahové složky řeči, její komunikační funkce a

srozumitelnost. (Pulda 1994) Pokud jsou zbytky sluchu dítěte využitelné natolik, že lze na nich stavět komunikaci mluvenou řečí, pak je tato metoda na místě. (Potměšil, 2003)

- o **Bilingvální metoda.** *„Představuje užívání dvou jazyků - mluveného a znakového, přičemž oba jsou respektovány jako stejně významné,...“* (Souralová, Langer in Ludíková 2006) Nejprve je užíván jazyk mateřský, tedy znakový a později je uveden jazyk většinové společnosti. (Potměšil, 2003) Důležitou roli hraje vzor pro oba jazyky, *„...slyšící učitel působí jako vzor pro osvojení si mluvené řeči, má funkci socializační a integrační a klade důraz na využití psané podoby národního jazyka.“* O rozvoj znakového jazyka, slovní zásoby a myšlení usiluje neslyšící učitel. (Jabůrek in Klenková, 1998, str. 113)
- o **Totální komunikace** *„je komunikační technika, která v sobě zahrnuje spojení manuálních a manuálně-orálních prostředků podle komunikačních potřeb a vyjadřovacích a přijímacích schopností účastníků komunikace.“* (Potměšil, 2003, str. 184) Tato metoda je liberální ve výběru prostředků komunikace. Umožňuje sluchově postiženému svobodný výběr komunikačních prostředků tak, aby se optimálně dorozuměl v každé situaci. V současné době je nejčastějším výchovně-vzdělávacím přístupem u nás. (Souralová, Langer in Ludíková 2006). Důležitou součástí je odborná podpora rodičů. Využití znakového jazyka vyžaduje specifickou přípravu. Své využití najde především v komunikaci s těžce sluchově postiženými dětmi. (Potměšil, 2003)

- **Základní školy pro sluchově postižené.** Volba vzdělávacího programu je plně v kompetenci ředitele. Povinná školní docházka může být prodloužena o jeden rok, tedy desetiletá. (Horáková in Pipeková 2006)

Studium na střední a vysoké škole

„Vzhledem k nevysoké vzdělanostní úrovni byli ke studiu přijímáni jen velmi malé počty žáků a počet vysokoškoláků byl přímo alarmující.“ I když sluchově postižení disponují stejnými předpoklady pro výkon nejrůznějších povolání jako většinová společnost, byla možnost profesní přípravy po roce 1948 velmi omezená. Se sluchově postiženými se spíše počítalo pro výkon méně kvalifikovaných povolání. Po roce 1989 docházelo ke změnám, přesto je patrné určité opoždění ve srovnání s Evropou. (Potměšil, 2003, str. 77) „Možnost výběru studijního oboru mají sluchově postižení v dnešní době mnohem širší a od toho se odvíjí i lepší pracovní uplatnění na trhu práce.“ (Klenková, 2007, str. 115)

- **Střední školy pro sluchově postižené.** Studenti mohou vybírat z následujících:
  - o střední odborná učiliště,
  - o odborná učiliště,
  - o praktické školy pro sluchově postižené.

Připravují studenty nejčastěji v oborech strojní mechanik, malíř-lakýrník, krejčí, dámská krejčová, truhlář, kuchař, cukrář, elektrikář, zahradník, zámečnick, šička, klempíř, čalouník.

Úplné střední odborné vzdělání ukončené maturitou mohou studenti se sluchovým postižením získat v těchto školách:

- o Střední zdravotnická škola v Praze (obor zubní technik),
- o Střední průmyslová škola oděvní v Brně,
- o Střední pedagogická škola v Hradci Králové (obor předškolní a mimoškolní pedagogiky),

- o Střední průmyslová škola elektrotechnická ve Valašském Meziříčí (zaměřeno na výpočetní technologii),
  - o Gymnázium v Praze. (Horáková in Pipeková 2006)
- **Vysoké školy.** Nabídku speciálních studijních oborů pro sluchově postižené tvoří bakalářské programy, které nabízejí možnost navázat v magisterském programu:
    - o Výchovná dramatika neslyšících na JAMU v Brně
    - o Čeština v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě UK v Praze.

Některé university a vysoké školy umožňují studentům integrovanou formu studia:

- o Univerzita Palackého v Olomouci
- o Univerzita Hradec Králové
- o Univerzita Karlova v Praze (Potměšil, 2003)

To ovšem neznamená, že ostatní vysoké školy neumožňují studium sluchově postižením. V současné době mají sluchově postižení možnost studovat na všech vysokých školách. Pro zajištění optimálních podmínek studia jsou na každé fakultě zřízeny poradny pro handicapované studenty. (Hádková In: Švecová, 2007)

Celoživotní vzdělávání

Uskutečňovat právo na celoživotní vzdělávání, umožňuje například **Jazykové centrum Ulita**. Vzniklo v roce 2006 jako součást Střední školy, Základní školy a Mateřské školy, Praha 5 - Radlice. Centrum nabízí kurzy českého a anglického jazyka pro neslyšící a nedoslýchavé, kurzy českého znakového jazyka pro pedagogy, informační servis o jazykovém vzdělávání neslyšících a nedoslýchavých. Kurzy jsou určeny jak pro děti, tak pro dospělé. (Dostupné z World Wide Web: <http://www.iazykove-centrum-ulita.cz/> [cit. 2008-04-03])

4 INTERNÁTY

„Kdo dá svoje dítě v mladším školním věku, nebo dokonce již v předškolním věku do internátu, poškozuje je.“ (Strnadové, 1994)

Jde o velmi vyhraněný názor, s kterým je ale nutno souhlasit. Život v internátě je pro děti náročnou životní situací a nese s sebou značná rizika. Pro mladší děti může být až osobní tragédií. Dítě se sice životu na internátě přizpůsobí, ale jeho vývoj je značně omezen. Základní potřeba bezpečí a jistoty může být uspokojována v rodině, ve „svém“ prostředí, u „svých“ lidí. I ten nejlepší vychovatel nemůže nahradit rodiče. Vědomí, že k někomu patří, má pro citový vývoj dětí rozhodující význam. Může být omezen i rozvoj sociálních vztahů. Dítě si přivykne žít v jakési izolaci. Vtom tkví nebezpečí ústavů a komplexní péče, kterou poskytují, že dítě ztrácí kontakt s okolním světem. Neslyšící děti tak nemají zájem ani potřebu verbální komunikace a tím se jejich slovní zásoba zužuje. (Strnadová, 1994) Přes všechna rizika internáty fungují a oproti dobám minulým se mnoho věcí změnilo. Podívejme se, jak toto zařízení vymezuje zákon.

Vyhláška č. 108/2005 o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních mluví o internátech následovně: *„Internát poskytuje dětem a žákům škol samostatně zřízených pro děti a žáky se zdravotním postižením a dětem přípravného stupně základní školy speciální ubytování a výchovně vzdělávací činnost navazující na výchovně vzdělávací činnost těchto škol a školských zařízení a poskytuje těmto dětem a žákům školní stravování.“*

Organizačně je internát členěn na skupiny, každou z nich vede jeden vychovatel. Počet dětí ve skupině odpovídá počtu dětí ve třídě. Ten je v současné době stanoven vyhláškou č. 62/2005, počty žáků se liší na 1. a na 2. stupni, liší se i podle míry postižení. Maximální

počet žáků se sluchovým postižením (střední míra postižení) ve skupině je 12, minimálně 7 v případě, že se jedná o velmi vysokou míru postižení. Zákon upřednostňuje homogenní skupiny. Internát zajišťuje dětem se zdravotním postižením nezbytnou speciálně pedagogickou podporu. Může zajistit léčebně preventivní a rehabilitační péči.

Internát je zařízením, kde děti tráví velkou část svého času a je více než nutné, aby toto prostředí bylo funkční a nestresující. Je proto dobré splnit následující podmínky:

- Personální (vychovatel, viz níže)
- Materiální (účelné vybavení kluboven a heren, možnost využití sportovišť, prostory pro spontánní aktivity).
- Řídící a kontrolní (např. zařízení MŠMT mají oporu v právním vymezení své činnosti a státní dotaci na činnost. Jsou dány i povinnosti, jejichž plnění podléhá kontrole.) (Pávková 2002)

4.1 Režim dne

Hlavní funkcí volného času je relaxace a rekreace. K jejich naplnění vede i dodržování režimu dne, který by měl vycházet z potřeb ubytovaných dětí. Režim dne se přizpůsobuje podle rozvrhu hodin a studijních povinností. Nezanedbatelnou součástí dne je i pěstování základních hygienických návyků a činnosti spojené s osobní hygienou a stravováním.

Při sestavování režimu dne je potřeba respektovat některé základní požadavky:

- Poskytovat dostatek času k odpočinku
- Naučit děti účinně odpočívat, naučit je využívat relaxační techniky
- Kompenzovat náročné činnosti méně náročnými a naopak
- Zařazovat pohybové aktivity a to pravidelně

- Dodržování řádu a pravidelnosti usnadňuje provádění činností
- Řád však přizpůsobit situaci a striktně na něm netrvat
- Požadavky dětí na úpravu režimu brát v úvahu a požadavkům vyhovět
- Učit samostatné hospodaření s časem a vést k racionálnímu využití volného času
- Respektovat kolísání výkonnosti člověka v průběhu dne, týdne i celého roku (Pávková, 2003)

4.2 Prostředí internátu

„Prostředí vytváří základní podmínky pro existenci člověka, jeho vývoj.“ (Kraus 2001, str. 110)

Vytváří nejen podmínky pro vývoj člověka, ale výrazně ho ovlivňuje. Vliv prostředí se může zhodnocovat i ve výchovném působení ve volném čase. Každé výchovné působení se odehrává v nějakém prostoru, vytváří „kulisu“, která může působit v souladu s výchovným procesem, nebo mu naopak uškodit. Jde o funkci situační. Druhou funkci můžeme nazvat jako výchovnou. Konkrétní prostředí ovlivňuje jednání člověka a to velmi výrazně. Bylo by škoda tohoto spontánního účinku prostředí nevyužít. Příkladem jsou kulaté stoly, u kterých se lépe navazuje kontakt, než u stolů hranatých. (Kraus 2001)

Vhodnost vybavení můžeme posuzovat z několika hledisek, které se však navzájem prolínají. Z **pedagogického hlediska** jde především o dostatek podnětů. Vybavení by mělo odpovídat výchovným záměrům a funkci zařízení. Neměly by chybět herny, klubovny, studovny, prostory, které připomínají domácí prostředí. Internát by měl poskytovat dětem dostatek soukromí, součástí vybavení by měla být kuchyňka k přípravě jednoduchého jídla. Výhodou je, pokud internátní děti mohou využívat tělocvičnu nebo hřiště, popřípadě jiné

sportovní zařízení školy. Každý internát by měl mít místnost pro vychovatele. Veškeré vybavení by pak mělo odpovídat **estetickým požadavkům**. Při úpravě prostředí mají možnost projevit své tvořivé vlohy vychovatelé, samozřejmě ve spolupráci s dětmi. Pokud má být internát druhým domovem, musí tomu odpovídat i jeho vybavení. Proto by měly být brány v úvahu i přání dětí. Spoluprací s dětmi na materiálním vybavení posilujeme jejich kladný vztah k materiálním hodnotám. **Hygienou** v prostředí internátu rozumíme velikost prostorů vzhledem k počtu dětí, čistota, větrání, hluchnost, vybavení nábytkem...Velikost prostoru má i **psychologický význam**. Z tohoto hlediska je potřeba dbát na správnou volbu barev stěn, nábytku a doplňků. Je důležité, aby prostředí internátu odpovídalo představám dětí, respektovalo jejich potřebu klidu, bezpečí a jistoty. (Pávková 2002, 2003)

4.3 Vychovatel

„Pedagogové pracující v oblasti výchovy mimo vyučování mají velký vliv na to, zda se děti cítí dobře tělesně, duševně i ve svých sociálních vztazích.“ (Pávková, 2002, str. 63)

Mohou ze své profese zajistit následující:

- Přiměřený režim dne vzhledem k biorytmům dítěte
- Udržování dobrých mezilidských vztahů, případné konflikty kvalifikovaně řešit
- Vhodné materiální a prostorové vybavení (Pávková, 2003)

O režimu dne a vhodném materiálním vybavení již byla řeč výše. Zastavme se nyní u **mezilidských vztahů**. Kromě vztahů mezi dětmi a pedagogy hrají důležitou roli i vztahy mezi dětmi navzájem, vztahy mezi pedagogy, mezi pedagogy a jejich nadřízenými, vztahy mezi pedagogy a rodiči, mezi rodiči a jejich dětmi. Vztahy - sociální klima - určuje celkovou atmosféru zařízení. Vychovatel je ten, kdo nese

převážně zodpovědnost za kvalitu vztahů v pedagogickém procesu. Chtěla bych se zmínit o vztahu vychovatel-dítě a vztazích mezi dětmi.

Vztah vychovatel-dítě. Pozitivní vztah vychovatele a dítěte je základem úspěšnosti ve výchově. Jde o vztah, který je méně formální než ve vzdělávacím procesu. Formálně je ale vychovatel do určité míry autoritou, rodiče nebo kamaráda nemůže nikdy plně nahradit. Udržet vztah v žádoucím poměru přátelskosti a formálnosti vyžaduje značnou profesionalitu ze strany vychovatele. Vztahy by měly být pozitivní a přátelské založené na partnerství. Účinné způsoby jednání vychovatele jsou ty, kdy jsou na děti kladeny přiměřené požadavky v přiměřené míře. Důležitý je rozhovor s dětmi a poskytnutí prostoru pro realizaci jejich nápadů. Proces výchovy prostřednictvím vztahu popsala Pávková v následujícím schématu.

Schéma výchovy prostřednictvím vztahu

Setkání   zaujetí osobností vychovatele   navázání vztahu, v němž mladý člověk
poznává hodnoty reprezentované vychovatelem   přijímá je, žije podle nich   nako-
nec je schopen předávat tyto hodnoty dále.

Obr. 4 Schéma výchovy prostřednictvím vztahu. Pávková 2002

Z tohoto schématu je zřejmá zodpovědnost vychovatele, která z výchovného vztahu vyplývá.

Vztahy mezi dětmi. V období dospívání hrají důležitou roli vrstevnické skupiny. Mimo kladný vliv vrstevníků existuje i reálné nebezpečí negativních projevů, např. šikana.

„Nic se nezjišťovalo, netrestalo. Nikdo se nebál vychovatelky, ale jen těch silných dětí. Fyzická bolest byla zanedbatelná v porovnání se strachem úzkostí z opakovaného napadení.“ (Strnadová 1995, str. 73)

Dále Strnadová píše, že z praktických zkušeností vyplývá, že spíše postižené děti se k sobě navzájem chovají mnohem hůře než zdravé k postiženým. (Strnadová 1995, str. 87) Proto by měl být pedagog k sebemenším projevům takového negativního chování ostražitý a včas zasáhnout. Svým chováním by měl vychovatel dokazovat, že

konflikty lze řešit i jinak než agresí, ubližováním druhým. Je nutné na téma vztahů s dětmi mluvit, stanovit jasná pravidla. (Pávková 2002, 2003). Pedagogové by si měli všimnout sociálního klimatu ve výchovných skupinách, jen tak mohou přistupovat k dětem individuálně. (Kraus 2001).

Z uvedeného vyplývá, že na profesi vychovatele jsou kladeny vysoké nároky. Co vše by měl pedagogický pracovník obsáhnout, nastínil Hájek následovně:

- Zajišťuje výchovnou práci, připravuje nabídku činností, organizuje činnost, má organizační schopnosti a dokáže získat děti pro činnost.
- Je odborně připraven žákům pomoci při přípravě na vyučování. ,
- Je schopen kvalifikovaně vést minimálně jednu zájmovou činnost.
- Je schopen poradit žákům v jejich problémech s určitou mírou empatie.
- Zvládá psychologii skupinové i individuální práce. Je komunikativní. (Hájek, 2006)

„Vychovatel má být dětem přítelem, který s nimi sdílí radosti i neúspěchy, dokáže objektivně zhodnotit klady i nedostatky a povzbudit. Protože se žáky pracuje ve volném čase, jejich vzájemné vztahy by neměly být jen formální. Svou autoritu nebuduje vychovatel strohými příkazy, zákazy a tresty, ale vyplývá z jeho lásky k dětem, z jeho odborných znalostí i metodických schopností. Děti si váží vychovatele, který má široké všeobecné vzdělání, dokáže se orientovat v jejich zájmech a je přitom sám úspěšný v některé ze zájmových činností.“ (Pávková 2002, str. 75)

Vychovatel by měl disponovat nejenom odbornými znalostmi, ale neměla by mu chybět i schopnost empatie, komunikativnost, přiměřená míra dominantnosti, stabilita, nekonfliktnost, optimismus, pozitivní vztah k dětem a zájem o ně.

4.3.1 Vzdělání vychovatele

Požadavky na kvalitu lidských vlastností i kvalitu vzdělání vychovatelů stále stoupají. I když pro výkon profese vychovatele stačí podle zákona středoškolské vzdělání, v praxi se ukazuje, že toto vzdělání již není dostačující.

„Vychovatel, který vykonává přímou pedagogickou činnost v školském výchovném a ubytovacím zařízení nebo v jeho oddělení zřízeném pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ..., získává odbornou kvalifikaci:

Vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku pro vychovatele, nebo:

Vzděláním stanoveným pro vychovatele podle odst. 1" (vysokoškolské, vyšší odborné, střední, doplňkové studium zaměřené na vychovatelství) "a studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou se zaměřením na speciální pedagogiku". (Zákon č. 563/2005 o pedagogických pracovnících § 16, odst. 2)

Je důležité, aby do vzdělávání budoucích vychovatelů byla zařazována pedagogická praxe a to v co největší míře. Důraz je kladen na to, aby vychovatel prošel, co nejvíce zařízeními a získal tak řadu zkušeností, poznatků a rad starších vychovatelů. (Němec, 2002)

5 VOLNÝ ČAS

„ Volný čas je chápán jako čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, které vyplývají z jeho společenského začlenění, zvláště dělby práce a z nutnosti zachovat svůj biofyzilogický či rodinný systém.“ (Velký sociologický slovník. Karolinum, Praha 1996)

Vážanský uvádí dva hlavní směry v chápání volného času. Jako negativní pojem je volný čas zbytkovým časem po pracovním nebo studijním čase, činnostech v domácnosti a po uspokojení základních fyziologických potřeb. V pozitivním slova smyslu pak volný čas znamená pro jedince čas, ve kterém může svobodně realizovat oblíbenou činnost. (Vážanský, 2001)

Ve starší literatuře se Bláha zaměřuje na vymezení volného času dčtí takto:

- *„ Činnosti spojené s vyučováním*
- *Činnosti, které jsou základním předpokladem biologické existence dítěte (odpočinek, jídlo, spánek, hygiena,...)*
- *Činnosti, které tvoří základní předpoklad společenské existence dítěte jako individua (sebeobsluha,...)*
- *Činnosti související se společenskou existencí dítěte jako člena rodiny i širší společnosti (domácí práce, péče o sourozence)“* (Bláha, 1984, str. 32)

Tyto činnosti by podle Bláhy neměly být součástí volného času. Bláhovo vymezení odpovídá negativnímu vymezení volného času.

Pávková však vysvětluje volný čas daleko svobodněji, výběr činností neomezuje a tím je míjejí pojetí nejbližší:

„Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.“ (Pávková, 2002, str. 13)

Volný čas lze chápat jako prostor pro odpočinek a zábavu, ale i jako prostor pro vzdělávací aktivity. (Kraus a kol., 2001) Je to tedy činnost, do které člověk vstupuje s určitými očekávaními, účastní se jí dobrovolně a přináší mu příjemné zážitky a uspokojení. I když je účast na volnočasových aktivitách založena na svobodném rozhodnutí, v případě dětí a mládeže je pedagogické vedení žádoucí. Toto vedení by však mělo být citlivé, nenásilné a nabízet dostatek přitažlivých a pestrých činností s dobrovolnou účastí. (Pávková, 2002)

5.1 Funkce a činitelé volného času

Jako hlavní funkce volného času se uvádějí české oficiální dokumenty relaxaci, regeneraci, kompenzaci, sociální prevenci a výchovu. Komplexně vymezil funkce volného času německý pedagog volného času H. W. Opaschowski :

- rekreace (zotavení, shromažďování sil)
- kompenzace (odstraňování frustrací, vědomé zřeknutí se pravidel)
- edukace (výchova a další vzdělávání, sociální učení)
- kontemplace (hledání smyslu života, čas pro sebe samého)
- komunikace (sociální kontakty)
- participace (podílení se na vývoji společnosti)
- integrace (potřeba kolektivního vztahu a tvoření skupin)
- enkulturace (kulturní rozvoj sebe samých), (Spousta, 2001)

Každý z nás si určuje způsob trávení volného času sám. Při výběru aktivit však na nás působí mnoho činitelů, kteří ovlivňují náš výběr. Jsou jimi:

- **Věk.** Předškolní dítě si ještě neuvědomuje rozdíl mezi prací a hrou, na rozdíl od školáka, který se těší na víkend jako na prostor pro svůj volný čas.
- **Pohlaví.** Liší se především výběr zájmů.
- **Fyzická kondice a zdravotní stav.** Je hlavním limitem při výběru povolání a následném úspěchu v něm.
- **Psychická kondice.** Je dána temperamentem, výší inteligence, stupněm aktivity. Spolu s fyzickou kondicí rozhoduje o životním stylu.
- **Profesionální zakotvení a příslušnost ke společenské vrstvě.** Fyzická i psychická náročnost povolání a v neposlední řadě i finanční možnosti rozhodují o výběru aktivit. (Spousta 1994)

5.2 Vývoj pojmu výchova ve volném čase

Volný čas byl dlouhou dobu výsadou dospělých a bohatších vrstev společnosti. Od druhé poloviny 19. století vznikají zařízení pro dospělé např. Sokol. Na přelomu století se dostávají ke slovu sdružení zaměřená pouze na děti a mládež např. YMCA, YWCA, skautské hnutí. A to především v západní Evropě. V meziválečném období se rozšiřují i v tehdejší Československu sdružení zaměřená především na tělovýchovné a sportovní aktivity dětí a mládeže. Významnou osobností této doby u nás je Eduard Štorch, který založil dětskou farmu v Praze. (Pávková, 2002)

Poválečné období lze rozdělit na tři etapy:

- **50. - 60. léta.** Volný čas tvoří protipól práci. Náplní výchovných činností je odpočinek, vycházky a hromadně organizovaná příprava na vyučování. *„Po druhé světové válce se uplatnila koncepce a z ní vycházející termíny **výchova mimotřídní** (aktivity realizované školou mimo povinnou*

školní výuku) a **výchova mimoškolní** (uskutečňující se mimo školu, například v organizacích a zařízeních volného času)." (Pávková, 2002)

- **70. - 80. léta.** Lidé tráví svůj volný čas nejen odpočinkem, ale chtějí i zábavu a prožitky. S potřebou seberealizace je spojeno sebevzdělávání, bohatá zájmová činnost. Charakteristický je vznik a rozvoj domů pionýrů. (Němec, 2002) Objevuje se pojem **výchova mimo vyučování**. „Ani tento pojem ještě nevyznačoval vztah k volnému času, jehož součástí tato oblast byla, jeho předností však bylo komplexní pojetí charakterizované rozhodováním samého dítěte a mladého člověka o vstupu do aktivit a o účasti na nich, uskutečňováním volného času mimo bezprostřední vliv rodiny a mimo povinné vyučování." (Hofbauer, 2004, str. 16)
- **90. léta** až po současnost. Stírají se hranice mezi prací, polovolným a volným časem. Do popředí vstupuje kultivace člověka. (Němec, 2002) Termíny **výchova mimo vyučování** a **výchova ve volném čase** se užívají souběžně. (Pávková, 2002)

5.3 Výchova mimo vyučování

Ve výchově dětí hraje pedagogické ovlivňování volného času významnou roli. Poskytuje prostor pro motivaci k jeho správnému využívání. (Pávková, 2002)

V pojetí Pávkové výchova mimo vyučování odpovídá situaci na internátech:

- probíhá mimo povinné vyučování
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny
- je institucionálně zajištěna

- uskutečňuje se převážně ve volném čase. (Pávková, 2002)

Hofbauer se ale s tímto pojmem neztotožňuje: „ V něm přetrvávalo negativní vymezení („mimo“), nikoli však již vzhledem k organizačnímu zřeteli (třída-škola), nýbrž ke vzdělávací a výchovné činnosti (vyučování).“ (Hofbauer, 2004, str. 16) Upřednostňuje pojem pedagogika volného času.

„Kvalitně využívat volný čas je zapotřebí se učit.“ (Poláčková, In: Kraus, 2001, str. 169)

Úkolem pedagogiky volného času je uschopňovat děti a mladé lidi k tomu, aby se za pomoci dospělých a později samostatně učili volit vhodné aktivity, které by vedly k rozvoji jich samých, okolí, společnosti a přírody. Kvalita využívání volného času v rodině ovlivňuje partnerské vztahy a výchovu dětí. Rodina jako primární sociální skupina je prvotním prostředím volnočasového života a výchovy, která se zásadně podílí na formování osobnosti. Ideálem by byl aktivní přístup každé rodiny o to, aby děti prožívaly dobu mimo vyučování bohatě a smysluplně. Samozřejmostí je citlivé vedení ze strany rodičů. (Hofbauer, 2004)

Výchova mimo vyučování umožňuje kultivaci osobnosti, formování zájmů, uspokojuje potřebu rozvoje morálních vlastností. Nezanedbatelným faktorem je potřeba celoživotního vzdělávání. Oblast však **zahrnuje i přípravu na vyučování, nácvik sebeobslužných činností a upevňování hygienických a kulturních návyků.** (Pávková, 2002)

Jak je uvedeno v Bílé knize z roku 2001, plní výchova mimo vyučování funkci:

- výchovnou,
- vzdělávací,
- kulturní,
- zdravotní (regenerace, relaxace),
- sociální,
- preventivní.

5.3.1 Obsah výchovy mimo vyučování

Obsah výchovného působení ve volném čase může být více či méně organizován.

Podle míry organizovanosti je můžeme rozdělit takto:

- **Činnost spontánní**, může mít skupinový nebo individuální charakter a je nepřímo pedagogicky ovlivňována. Příkladem jsou hřiště, knihovny. Pokud je přítomen pedagog, plní spíše funkci dozoru nebo poradce.
- **Zájmová činnost příležitostná**, představuje jednorázové i cyklické činnosti. Např. přednášky, poznávací soutěže, sportovní turnaje a závody, koncerty, výstavy, zájezdy, tábory. Je řízena pedagogem.
- **Zájmová činnost pravidelná**, uskutečňuje se po celý rok jednou nebo vícekrát týdně (zájmové útvary, umělecké soubory, kurzy,...). Pravidelná zájmová činnost je řízena kvalifikovaným pedagogem. (Hoibauer, 2004)

Samotný obsah výchovy mimo vyučování je závislý na jeho uživatelích, na jejich věku, zájmech. *„Obsah činností má vycházet z poznatků, zkušeností a dovedností dětí a mládeže.“* (Němec, 2002, str. 25) Aktivity ve volném čase by měly mít především činnostní charakter. Hlavní metodou je metoda aktivizující. Zde tedy využíváme besed, praktických činností, rozhovorů. Upřednostňujeme skupinové a individuální formy práce před hromadnými.

Činnosti ve volném čase můžeme rozdělit následovně:

- dobrovolné:
  - o odpočinkové
  - o rekreační
  - o zájmové

- o veřejně prospěšné
- povinné:
  - o sebeobslužné
  - o příprava na vyučování (Pávková, 2002)

Odpočinkové činnosti mají být psychicky i fyzicky nenáročné, vedou k odstranění únavy. Zařazují se podle potřeby během dne, nejčastěji po obědě (procházky, popovídání).

Rekreační činnosti taktéž odstraňují únavu, jsou však fyzicky náročnější. Měly by být realizovány venku, (sport, manuální práce)

Zájmové činnosti vedou k uspokojování, rozvíjení a kultivaci zájmů, uspokojování potřeb.

Lze je rozdělit do několika oblastí:

- a) *společenskovední* (vlastivědné, historické, jazykové, sběratelství),
- b) *přírodovědné* (rybářství, chovatelství, pěstitelství)
- c) *pracovně-technické* (práce s různými materiály, modelářské práce, příprava pokrmů, elektrotechnika, výpočetní technika,
- d) *tělovýchovné, sportovní* (atletika, pohybové hry, fotbal, turistika, tanec) a
- e) *estetickovýchovné* (výtvarný kroužek, hra na hudební nástroj, zpěv, dramatické činnosti)

Veřejně prospěšné činnosti jsou založeny na dobrovolné práci ve prospěch druhých lidí. Výrazně se podílejí při dobrém pedagogickém vedení na formování kladných charakterových vlastností.

Sebeobslužné činnosti vedou děti k samostatnosti v péči o sebe samého, pěstování hygienických návyků. Úspěšnost pedagogického vedení spočívá v pravidelnosti a důslednosti.

- **Příprava na vyučování** souvisí s plněním školních povinností. Pedagog může ovlivnit její kvalitu vhodným zařazením do režimu dne, spolupráci s učiteli a rodiči. (Pávková, 2002)

5.3.2 Zařízení pro výchovu mimo vyučování

Podmínky pro realizaci výchovy mimo vyučování a jejich cílů vytváří různé instituce. **Zákon č. 561/2004** ošetřuje v §18 školská zařízení pro zájmové vzdělávání a jejich působnost následovně:

„Školská zařízení pro zájmové vzdělávání zajišťují podle účelu, k němuž byla zřízena, výchovné, vzdělávací, zájmové, popřípadě tematické rekreační akce, zajišťují osvětovou činnost pro žáky, studenty, pedagogické pracovníky, popřípadě i další osoby.“

Náplň volného času mohou zajišťovat i školská výchovná a ubytovací zařízení, zařízení pro ochrannou a ústavní výchovu a v neposlední řadě i zařízení nestátní.

- **Školní družiny** jsou určeny pro děti prvního stupně základní školy. Zajišťuje sociální péči a bezpečnost dětí. Mohou organizovat zájmovou činnost i pro nečleny školní družiny.
- **Školní kluby** pracují se žáky druhého stupně základní školy. Jsou založeny na principu dobrovolnosti. Zaměřují se na zájmové činnosti.
- **Střediska pro volný čas dětí a mládeže.** Zahrnují domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. V popředí jejich zájmů stojí realizace specializovaných zájmových činností s odborným pedagogickým vedením. Organizují zájmovou činnost pravidelnou i příležitostnou. Nabízejí činnost dětem, mládeži a rodičům.

- **Domovy mládeže** jsou ubytovacím zařízením, která zajišťuje výchovnou péči a stravu žákům, kteří nemohou denně dojíždět vzhledem k vzdálenosti.
- **Dětské domovy** jsou zařízením ústavní výchovy. Součástí náplně volného času je i nabídka zájmových aktivit.
- **Základní umělecké školy** poskytují uplatnění dětem s vyhraněnými zájmy.
- **Jazykové školy**
- **Občanská sdružení, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení, obecně prospěšné společnosti.**
- **Církev a náboženská společenství** také zaměřují svou činnost na výchovu dětí mimo vyučování. (Němec, 2002)

5.3.3 Prostory pro aktivity mimo vyučování

Volný čas dětí nemusí být vždy institucionálně zajištěn. Děti tráví čas ve svém domácím prostředí, na veřejných prostranstvích:

- Dům, byt
- Ulice
- Parky
- Veřejně přístupná hřiště
- Areály zdraví
- Přírodní prostředí
- Restaurace
- Kavárny
- Herny
- Diskotéky
- Koncertní sály
- Výstavní prostory

(Pávková 2003)

5.3.4 Legislativní rámec

Po druhé světové válce se stala důležitým dokumentem Deklarace práv dítěte, kterou přijalo Valné shromáždění OSN 1959. Nebyla však ještě právně závazná, ale připravila půdu pro jiný dokument, který se stal souborem závazných opatření. Tímto dokumentem je **Úmluva o právech dítěte**, je rovněž dokumentem OSN z 20. 11. 1989. Její význam spočívá především v celosvětovém dosahu. Byla ratifikována ve 191 zemích světa. Úmluva o právech dítěte byla přijata i v České republice.

Volný čas ošetřuje více ustanovení:

- právo na svobodu vyhledávat a přijímat informace všeho druhu,
- právo svobodně se sdružovat a pokojně se shromažďovat,
- právo na přístup k informacím zvláště pro rozvoj sociálního a mravního blaha, tělesného a duchovního zdraví,
- právo na odpočinek,
- právo na účast ve hře a v oddechové činnosti,
- právo na účast v kulturním životě a umělecké činnosti,
- zejména důležitý je článek 23, který žádá, aby duševně nebo tělesně postižené dítě mohlo požívat plného a řádného života.

Školský zákon **561/2004** se zabývá zájmovým vzděláváním v § 111 následovně: *„Zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti.“* V § 118 vymezuje školská zařízení pro zájmové vzdělávání. Z těchto dvou paragrafů vychází **vyhláška 74/2005, o zájmovém vzdělávání**. Tato vyhláška se zabývá formami zájmového vzdělávání a stanoví zařízení pro zájmové vzdělávání, kterými jsou:

- středisko volného času
- školní klub
- školní družina

Stanovuje jejich působnost, cílovou klientelu, organizaci a úplatu za poskytování služeb.

Dále je pro tuto práci důležitá **vyhláška 108/2005, o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních**, kterými jsou:

- domov mládeže
- internát
- škola v přírodě

Opět zde najdeme vymezení působnosti výše uvedených zařízení, podmínky přijetí, pro koho je zařízení určeno a finanční podmínky.

Zákon **563/2004, o pedagogických pracovnících** stanoví potřebné vzdělání pro pedagoga volného času a vychovatele.

Volný čas dětí je ošetřen také v dokumentech MŠMT:

Bílá kniha - Národní program vzdělávání v České republice. Poukazuje na možnost rozšíření funkce školy, která by nabízela pro děti i rodiče kromě vzdělávání i nabídku aktivit pro volný čas. V takových školách je však nezbytná funkce sociálního pedagoga nebo pedagoga volného času. Bílá kniha podotýká i důležitost nestátních zařízení pro volný čas, jejichž důležitost bude stále narůstat. Jedná se především o nízkoprahové kluby.

(Dostupné z World Wide Web: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001> [cit. 2008-02-16])

Nutno také zmínit **Koncepci státní politiky pro oblast dětí a mládeže**, která je vydávána pro určité časové období, v současné době na období 2007 - 2013. Nalezneme zde i téma volného času. Důraz je kladen na zkvalitnění způsobu využívání médií a PC. (Dostupné z World Wide Web:

<http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi-2007-2013> [cit. 2008-02-16])

V zákonodárném procesu hrají důležitou roli následující orgány:

- **Rada pro zájmové vzdělávání** je poradním orgánem náměstka ministryně školství, mládeže a tělovýchovy pro oblast mládeže a tělovýchovy. Zabývá se problematikou účelného využívání volného času dětí a mládeže a činností školských zařízení pro zájmové vzdělávání. (Dostupné z World Wide Web: <http://www.msmt.cz/mladez/rada-pro-zajmome-vzdelavani-1> [cit. 2008-02-16])
- **Komora mládeže** je poradní orgán ministryně školství, mládeže a tělovýchovy. Na MŠMT je aktivní od roku 1991. Projednává otázky související s dotační politikou v oblasti dětí a mládeže, státní politikou vůči mladé generaci, realizací doporučení Rady Evropy, Unesco v ČR, aplikací právních norem Evropského společenství na podmínky ČR. Komora mládeže je připomínkovým místem pro všechny právní normy, které se týkají dětí a mládeže a nestátních neziskových organizací. Významnou roli sehraje tento orgán i při přípravě úkolů vyplývajících z předsednictví České republiky Radě EU. (Dostupné z World Wide Web: <http://www.msmt.cz/mladez/komora-mladeze-1> [cit. 2008-02-16])

6 ŠETŘENÍ

6.1 Cíl, úkol, cílová skupina a předpoklady šetření

Cíl:

Získat základní informace o způsobu trávení volného času na vybraných internátech a tím poodhalit specifika internátní výchovy.

Dále pak zmapovat zájem o zájmové aktivity nabízené internátem, školou nebo jinými zařízeními.

Úkol:

Prostřednictvím dotazníků kontaktovat cílovou skupinu. Potvrdit nebo vyvrátit předpoklady šetření.

Vyhodnotit položené otázky, určené dětem staršího školního věku na internátech.

Cílová skupina:

Žáci druhého stupně bydlící na internátech při základních školách pro sluchově postižené.

Předpoklady:

Pro své šetření předpokládám následující:

1) *Zájem o sport bude maximálně o 10% větší než zájem o techniku.*

Sportovní aktivity v období staršího školního věku nabývají na důležitosti. Je také známo, že sportovní aktivity jsou vhodné pro děti se sluchovým postižením. Pomáhají kompenzovat napětí, které u dětí vzniká v důsledku komunikační bariéry. Proto bývají u dětí velmi oblíbené. V současné době je ale také patrný značný vliv multimédií. Tento předpoklad má opodstatnění v Konceptci státní politiky pro oblast dětí a

mládeže pro období 2007 - 13: „Ve volném čase současné mládeže jsou činnosti spojené s počítačem spolu se sledováním televize nejčastějšími aktivitami.“

2) Čas trávený s vrstevníky bude tvořit kolem 70% z volnočasových aktivit. Čas trávený o samotě bude zastoupen zhruba 30%.

Období puberty znamená mimo jiné i odpoutávání se od rodiny a krizi autority dospělých. Narůstá vliv vrstevnické skupiny a zároveň klesá počet zájmů. Domnívám se, že zde nebude rozdíl mezi intaktními dětmi a dětmi se sluchovým postižením.

3) Z 90% budou navštěvované zájmové aktivity zaštiťované školou nebo internátem. Zařízení mimo školu a internát budou navštěvována jen asi z 10%.

Internáty poskytují dětem většinou komplexní péči. Zajišťují tedy i zájmové aktivity. Předpokládám, že velmi málo dětí chodí na kroužky mimo internát a školu. A to především z důvodů obtížné komunikace se slyšící většinou. Dalším významným faktorem je, že děti nemají samostatné vycházky a z personálních důvodů je nemůže nikdo doprovázet.

4) Zatímco více než polovina dívek se věnuje uměleckým zájmovým činnostem, více jak tři čtvrtiny chlapců se věnují zájmové činnosti tělovýchovné.

Umělecké zájmové činnosti nejsou fyzicky náročné. Navíc se spíše přibližují typicky ženským činnostem. Proto předpokládám, že dívky budou mít k těmto činnostem blíže. Sport naopak poskytuje účastníkům porovnání fyzických sil a možnost vítězství, což by naopak mohli uvítat chlapci.

5) Děti ve městě s nejvyšším počtem obyvatel budou navštěvovat kulturní akce o 20% více než děti ve městě s nejnižším počtem obyvatel.

Předpokládám, že ve velkoměstě bude nabídka kulturních akcí širší než v menších městech a tím se zvyšuje i možnost těchto nabídek využít.

6.2 Metodika šetření

6.2.1 Metoda

Pro své šetření jsem použila dotazníkové metody. Dotazník patří k explorativním metodám¹⁰. Jeho podstatou je zjištění informací o respondentovi¹¹, jeho názorů a postojů k vytyčenému problému. Forma vyjádření je písemná. Jde o nejfrekventovanější metodu zjišťování údajů. Dotazník je určen pro hromadné získávání údajů, proto jím lze získat velké množství informací za krátký čas. (Gavora, 2000)

Dotazník je sestaven jako baterie 12- ti otázek (Viz příloha 1). Dotazování byli žáci se sluchovým postižením druhého stupně základních škol pro sluchově postižené, kteří bydlí na internátech.

První dvě otázky jsou identifikační a mají faktografický charakter.

Třetí otázkou jsem zjišťovala, co děti zajímá. Jde o otázku polouzavřenou.

Pátá otázka využívá škálování a týká se odpočinkových aktivit. Chtěla jsem zjistit četnost jednotlivých odpočinkových aktivit ve volném čase.

Otázka šest je spolu s otázkou sedm uzavřená. Zajímá mě, zda chodí na kroužky a kam.

¹⁰ Název pochází z latinského slova „exploro, explorare“, lze ho přeložit jako „vytěžovat“.

¹¹ Z latiny „respondeo, respondere“ - odpovídati. (Pelikán, 1998)

Polouzavřená je položka osm, kde je dětem nabídnuta škála různých zájmových útvarů, ze které mohou vybírat. Položka má zjistit zájem o jednotlivé kroužky a zmapovat nejvíce navštěvované jednotlivé oblasti zájmových aktivit. Položka devět má nastínit zájem o další kroužky, které dítě v současné době nemůže navštěvovat.

Otázkou deset jsem chtěla zjistit, jak často se děti účastní různých kulturních a sportovních aktivit mimo běžný program.

Položka jedenáct sleduje preferenci osob, se kterými dítě tráví volný čas na internátě, někdy i nedobrovolně. Dvanáctá otázka pak na ni navazuje. Děti zde mohou vyjádřit své přání.

6.2.2 Administrace

Dotazník byl zadán v průběhu dvou měsíců dětem 6. - 10. tříd na pěti internátech při základních školách pro sluchově postižené. Bylo rozesláno 49 dotazníků, zpět se vrátilo 41 dotazníků.

Nejprve jsem kontaktovala vedoucí pracovníky na internátech elektronickou poštou nebo telefonicky a požádala je o spolupráci. V jednom případě jsem zadávala dotazníky osobně.

Děti pracovaly samostatně, nebo za pomoci vychovatelů a učitelů. Délka vyplňování dotazníku nepřesáhla 20 minut.

6.2.3 Charakteristika výběrového souboru

Základní soubor vyhovující pro zadání dotazníku by tvořily všechny sluchově postižené děti druhého stupně, bydlící na internátech. Vyhovujících internátů při základních školách pro sluchově postižené je třináct:

- Gymnázium, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha, Ječná 27, www.iecna27.cz
- Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 5, Výmolová 169, www.sksp.org

- Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené Praha 5, Holečkova 4, www.holeckova.yc.cz
- Základní škola pro sluchově postižené a žáky s vadami řeči, Hradec Králové, Štefánikova, www.web.hka.cz
- Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Liberec, El. Krásnohorské 921, www.ssplbc.cz
- Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Plzeň, Mohylová 90, www.sluchpost-plzen.cz
- Mateřská škola, Základní škola a Střední škola pro sluchově postižené, České Budějovice, Riegrova 1, www.sluchpostcb.cz
- Mateřská škola a Základní škola pro sluchově postižené, Brno, Novoměstská 21, www.sssbrno.cz
- Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Olomouc, tř. Kosmonautů 4, www.sluch-ol.cz
- Mateřská škola a Základní škola pro sluchově postižené, Kyjov, Školní 3028, www.mszykiov.cz
- Základní škola pro sluchově postižené, Ostrava, Spartakovců 11153, www.deaf-ostrava.cz
- Mateřská škola, Základní škola pro sluchově postižené a Dětský domov, Ivančice, Široká 42, www.neslysici-ivančice.info
- Mateřská škola, Základní škola a Střední škola pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí, Vsetínská 454, www.val-mez.cz

Šetření však bylo provedeno jen na pěti internátech. Ostatní odmítli z důvodu přesycení různými aktivitami podobného typu. Na některých internátech je i nedostatek dětí vyhovujících kritériím šetření. Dotazníky byly zadány na pěti internátech při těchto školách:

- Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 5, Výmolová
- Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené Praha 5, Holečkova

- Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Plzeň
- Mateřská škola a Základní škola pro sluchově postižené, Kyjov
- Základní škola pro sluchově postižené, Ostrava

Internát při základní škole pro sluchově postižené Praha (Výmolová)

Na internátě je ubytováno 14 dětí druhého stupně. Veškeré vybavení je nové, pokoje prostorné, přizpůsobené potřebám studentů. Žáci jsou v pokojích ubytováni po 2 až po 4. K dispozici je kuchyňka, počítačová učebna s internetem, kam mají studenti volný přístup. Děti mají možnost trávit svůj volný čas též v nově vybavené klubovně s širokouhlou televizí a videem. Z klubovny je přístup na prostornou terasu. V rámci internátu jsou studentům nabízeny další aktivity, do kterých se mohou zapojovat. Mezi ně patří tvorba školního časopisu Výmolák, návštěva filmového klubu nebo práce v Multimediální dílně.

Internát při střední, základní a mateřské škole pro sluchově postižené Praha (Holečkova)

Internát je zřízen v budově školy a je zrekonstruovaný. Bydlí zde 10 dětí druhého stupně. Dále je zde zřízen i domov mládeže pro učně. K dispozici jsou dětem dvě klubovny, kuchyňka, tělocvična a hřiště. Výhodou je umístění školy uprostřed zeleně. Pravidelně je zde organizován výtvarný kroužek, další aktivity se řídí zájmy dětí.

Internát při základní a mateřské škole pro sluchově postižené Plzeň

Je zde ubytováno 12 dětí druhého stupně. Děti jsou rozděleny do pěti výchovných skupin podle věku. Důvodem je lepší organizace

mimoškolní činnosti. Mimoškolní činnost je zaměřena na rozumovou, pracovní, estetickou, tělesnou, dopravní a enviromentální výchovu. Pro zpestření života na internátě mají děti možnost se zúčastňovat různých zájmových kroužků, např. florbalu, lehké atletiky, dopravní výchovy, šití. Mimo jiné jsou zde organizovány různé soutěže, besedy a exkurze. Zařazovány jsou i návštěvy výstav a divadelních představení. Na Vánoce a Velikonoce jsou zde organizovány dílny. Školní rok je pak zakončen výletem do okolí Plzně. O děti se stará kvalifikovaný pedagogický personál a pomocný pedagogický personál.

Internát při základní a mateřské škole pro sluchově postižené Kyfov

Internát je zařízen přímo v budově školy a prezentuje se dobře vybavenými pokoji. Bydlí tu 10 dětí staršího školního věku. Ke zkvalitnění využití volného času mohou děti využívat nabídky místního sportovního oddílu, který nabízí následující sporty: atletika, plavání, fotbal, basketbal, florbal, stolní tenis, cykloturistika (k dispozici jsou horská kola), lyžování, jízda na koních i vodácký výcvik. Řada kroužků umožňuje dětem rozvíjet i další dovednosti - malování, výroba keramiky, tanec, atd.

Internát při základní škole pro sluchově postižené Ostrava

Internát je přizpůsoben k ubytování dětí různých věkových kategorií. Je zde ubytováno 9 dětí druhého stupně. Pokoje jsou dvou a třílůžkové, jejich vybavení odpovídá potřebám dětí. Volný čas mohou děti trávit v klubovnách, počítačové učebně, v tělocvičně nebo na školním hřišti. Odpolední výchovně vzdělávací činnost probíhá ve dvou blocích: Po odpočinku následuje příprava na

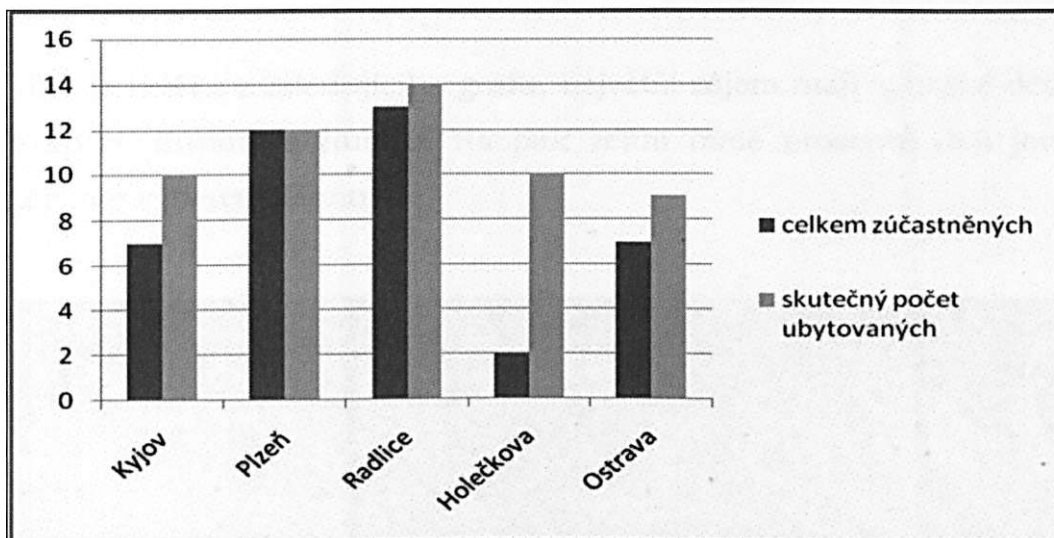
vyučování, dále se činnost řídí zájmy dětí. Děti mohou navštěvovat následující kroužky: sportovní (cykloturistika, plavání, florbal, bruslení, míčové hry, výtvarné (keramika, práce s netradičními materiály, výtvarné techniky), dramatické (taneční, pantomimické a divadelní představení).

Následující tabulka ukazuje počet zúčastněných dětí na jednotlivých internátech. Jak je vidět rozložení vzorku není rovnoměrné. Různí se počet dětí na jednotlivých internátech i celkový počet dětí ve třídách.

	Kyjov	Plzeň	Radlice	Holečkova	Ostrava	celkem
6 tř.	1	4	4	0	2	11
7 tř.	1	2	5	0	0	8
8 tř.	0	5	3	1	2	11
9 tř.	2	1	1	0	3	7
10 tř.	3	0	0	1	0	4
celkem respondentů	7	12	13	2	7	41
dívky	2	6	5	1	2	16
chlapci	5	6	8	1	5	25

Tab. č. 2: Rozložení vzorku podle věku, měst a pohlaví.

Graf č. 1 ukazuje skutečný počet ubytovaných dětí druhého stupně na jednotlivých internátech. Počet respondentů se někdy i výrazně liší od počtu ubytovaných dětí. Důvodem byla především vysoká nemocnost dětí. Kdyby se účastnily všechny děti na vybraných internátech, byl by počet respondentů 55. Dotazníků bylo rozesláno a zadáno 50. Dotazník vyplnilo 41 žáků.

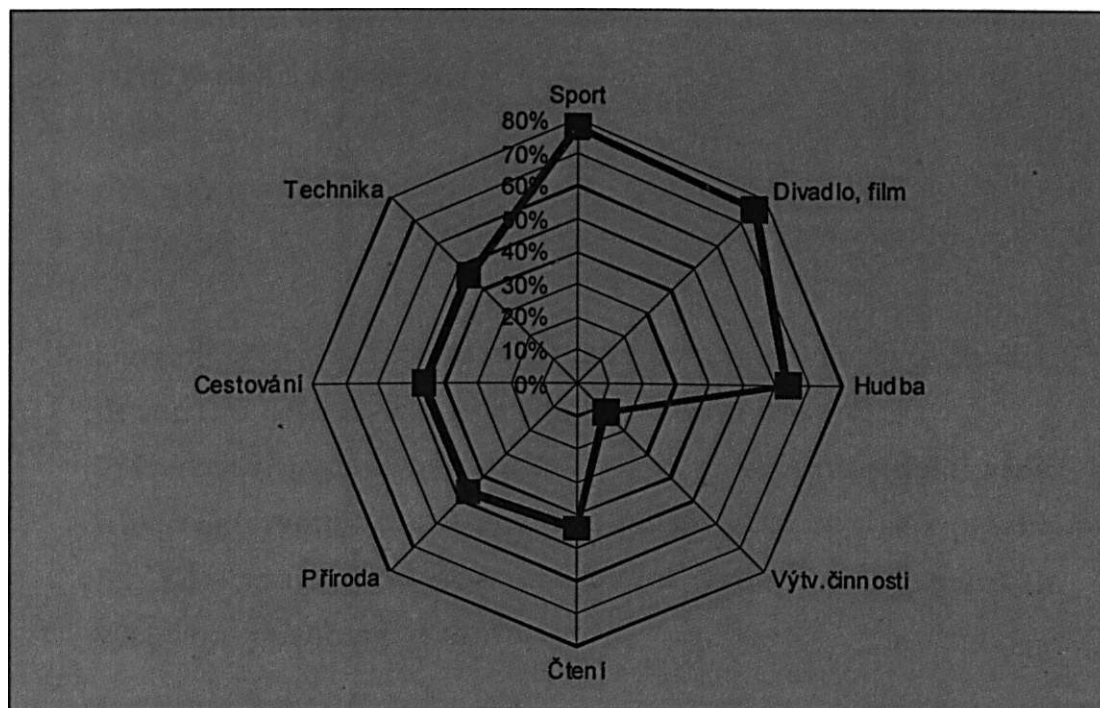
Graf 1: Počet zúčastněných vzhledem k počtu ubytovaných dětí.

6.3 Zpracování získaných údajů

Získané údaje jsem se snažila vyjádřit v procentech a pak porovnávat. Informace jsou zpracovány buď vzhledem k počtu respondentů, nebo vzhledem k počtu získaných odpovědí.

- Pro vyhodnocení otázky číslo 3 jsem použila jako základ počet respondentů, tedy 41. Každá kategorie (zájem) může být zastoupena 100%. Jednotlivé kategorie tedy netvoří dohromady 100%. Tato otázka má zjistit jakýkoli zájem o jednotlivé oblasti, tzn. aktivní i pasivní. Jde o následující zájmy:
  - Sport
  - Divadlo, film
  - Hudba
  - Výtvarné činnosti
  - Čtení
  - Příroda
  - Cestování
  - Technika

Jak je vidět z následujícího grafu, největší zájem mají vybrané děti o sport, divadlo a hudbu. Naopak velmi malé procento dětí jeví zájem o výtvarné činnosti.

Graf 2: Zájmy dětí obecně.

Pro vyhodnocení předpokladu číslo 1 jsem porovnávala zájem o techniku a zájem o sport. Do oboru technika jsou zařazeny některé odpovědi z kategorie „jiné“ a to takové odpovědi (zájmy), které lze do oblasti techniky zařadit. Respondenti uváděli nejvíce počítače. Po odečtení hodnot obou oborů jsem dostala rozdíl 32%. Zájem o sport je tedy u vybraných dětí větší o 32% než zájem o techniku.

Položka však nabízela i možnost vlastní volby. Děti uvedly následující možnosti:

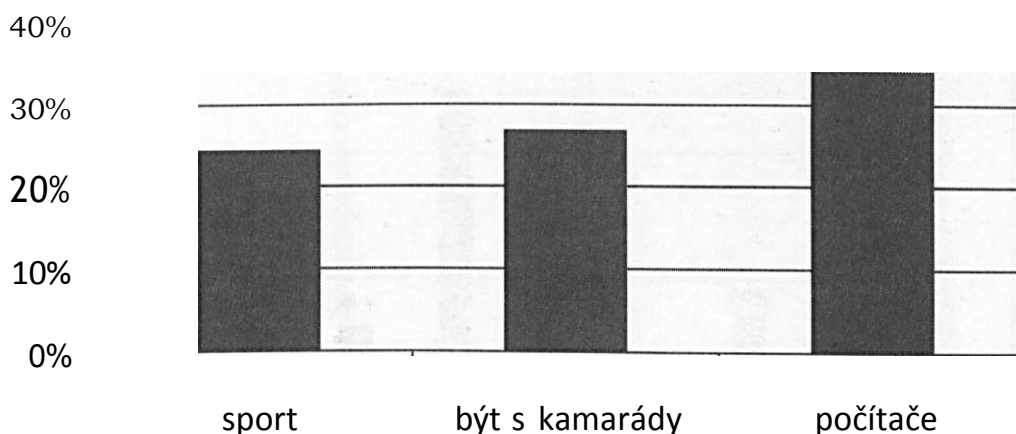
- 5% dětí se zajímá o šití, vaření, domácí práce
- 7% o tanec
- 2% o pracovní činnosti.

- Čtvrtá otázka poskytovala prostor pro vyjádření vlastní představy o trávení volného času. Základ pro výpočet byl počet respondentů. Tedy 41 dětí, 6 z nich neodpovědělo. Protože šlo o otázku, kde nebylo možno vybírat z odpovědí, bylo nutné odpovědi kategorizovat až následně. Rozdělila jsem je do tří kategorií:

- Sport
- Být s kamarády
- Počítače

Dalšími oblíbenými činnostmi také jsou např. jít do obchodu, jít ven, na procházku. Objevilo se také vaření, šití.

Přání být u počítače vyjádřilo 34% dětí. Ve skutečnosti však tráví často volný čas u počítače pouze 22% dětí (Viz otázka 5). Zde může hrát roli materiální vybavení internátu a výchovné působení vychovatele.

Graf 3: Co bys chtěl/a dělat ve volném čase.

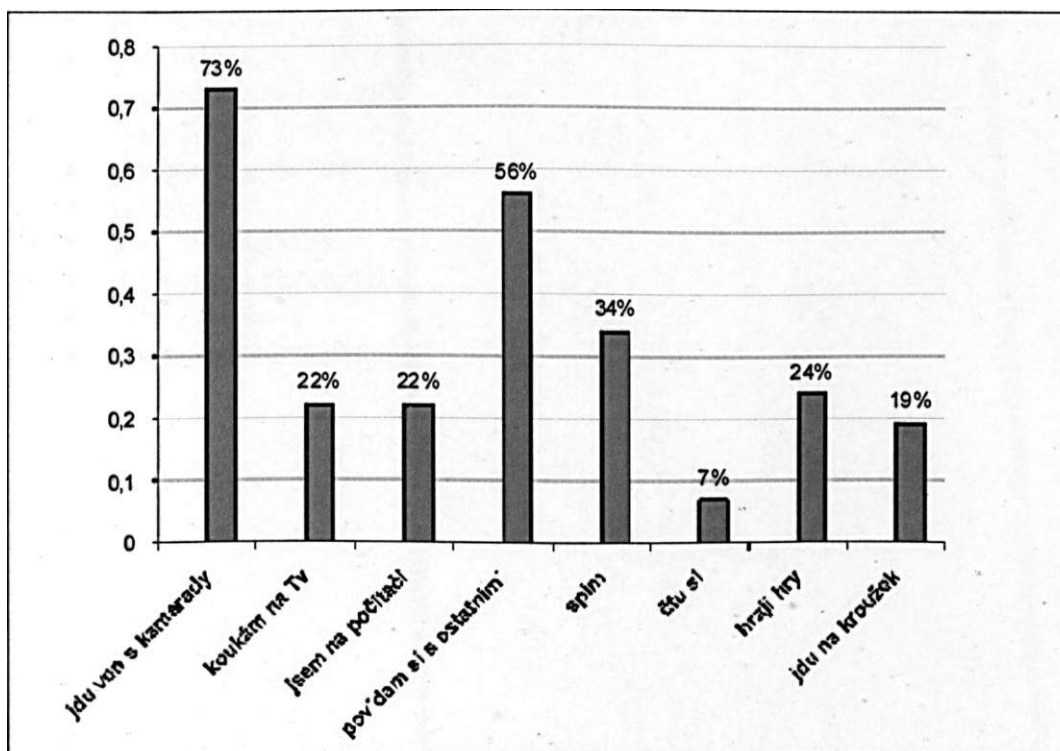
- Pátá otázka byla hodnocena vzhledem k počtu dětí. Každá z kategorií může být zastoupena 100%. Jde zde většinou o nabídku dobrovolných odpočinkových, rekreačních a

zájmových činností, které mohou naplňovat volný čas. Děti mohly vybírat ze 4 různých variant stupňů častosti vykonávání jednotlivých aktivit. Nabídnuto jim bylo následující:

- Často (min. 1x týdně)
- Občas (max. 1x za 14 dní)
- Málo (max. 1x za měsíc)
- Vůbec (0)

Dala jsem přednost tomuto vymezení před číselným. Důvodem byl fakt, že děti tyto výrazy znají. Od počátku školní docházky s nimi pracují a učí se jejich významu.

Otázka měla zjistit, kterým činnostem se věnují děti nejčastěji. Proto předkládám graf, ve kterém je zohledněna četnost vykonávání jednotlivých aktivit. Každá položka byla vyhodnocována zvlášť, vzhledem k celkovému počtu respondentů. Je patrné, že více než polovina respondentů dává přednost aktivitám založených na kontaktu s vrstevníky.

Graf 4: Nejčastější aktivity ve volném čase.

Z dalšího grafu (Graf 5) můžeme vidět i činnosti, kterým se děti nevěnují vůbec. Mezi těmito činnostmi vede čtení. S knihou v ruce tráví volný čas 32% dětí občas a stejné procento dětí vůbec nečte.

Ukazuje se, že u počítače nebo u televize tráví volný čas často nebo občas více než polovina dětí.

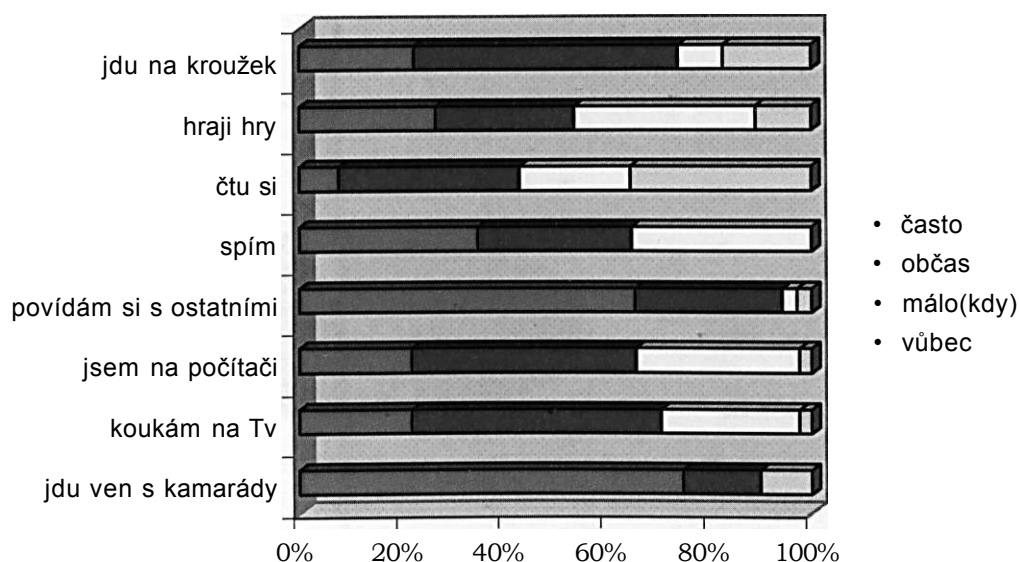
V souladu s předchozím grafem (Graf 4) můžeme vidět vedoucí postavení činností spojených s kontaktem s vrstevníky.

Více než polovina dětí odpoledne alespoň občas spí. I když zájmová činnost by měla být pravidelná, velká část dětí chodí na kroužky občas.

Alespoň občas hraje odpoledne hry kolem 50% dětí.

Možnosti vyplnění položky „jiné“ využilo čtrnáct dětí a uvedly následující aktivity, které vykonávají často. Mezi dobrovolnými činnostmi se objevila i povinná příprava na vyučování:

- jsem s přítelem 2%
- pomáhám malým dětem (veřejně prospěšné činnosti) 2%
- poslouchám rádio 2%
- učím se 10%
- jdu nakupovat 5%
- Jdu na procházku 2%
- Jdu plavat 5%
- samostatné vycházky 5%

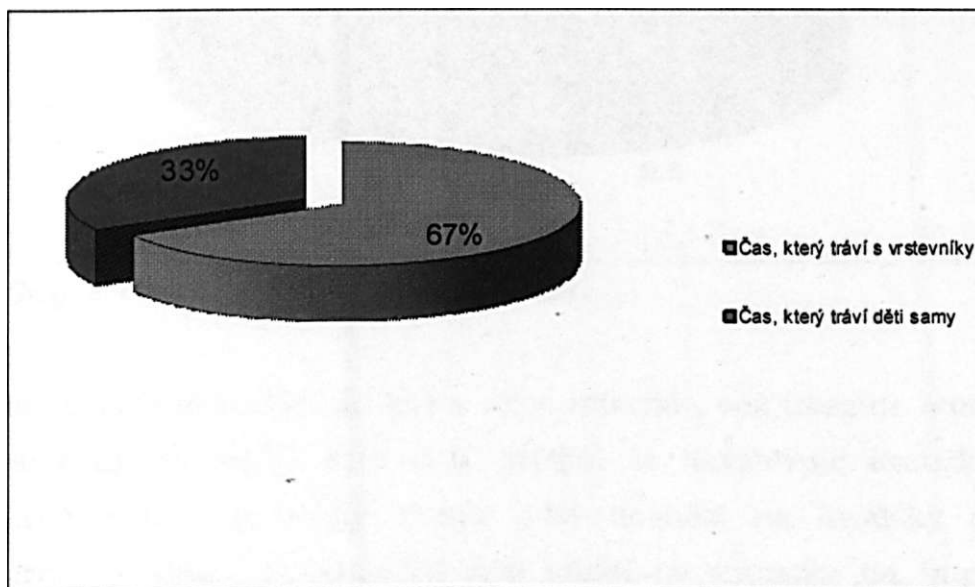

Graf 5: Aktivita podle četnosti.

- Abych zjistila přesnější údaje o čase, který děti tráví s vrstevníky, rozdělila jsem si jednotlivé kategorie činností na dvě skupiny:
  - Čas, kde dochází ke kontaktu s vrstevníky:
    - jdu ven s kamarády
    - povídám si s ostatními
    - hrají hry
    - jdu na kroužek
  - Čas, který mohou děti trávit samy:
    - kukám na Tv
    - jsem na počítači
    - spím
    - čtu si

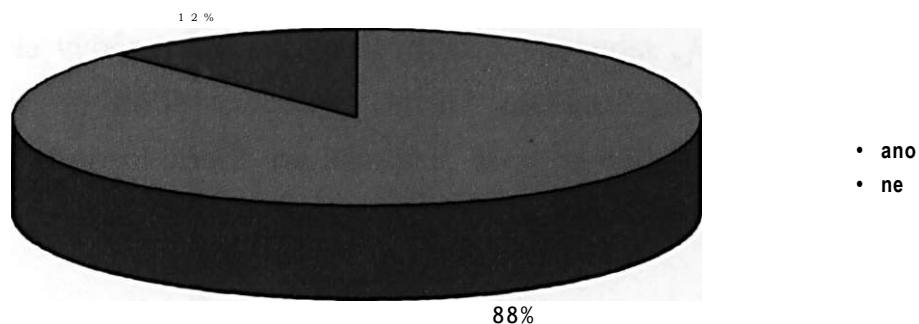
Pro vyhodnocení jsem počítala pouze s odpovědí „často“, počet těchto odpovědí jsem sečetla a použila jako základ. Toto číslo je

106. Čas, kde dochází ke kontaktu s vrstevníky, byl zastoupen 71 odpověďmi. Čas, který mohou děti trávit samy, tvoří 35 odpovědí. Vyhodnocení v procentech ukazuje následující graf.

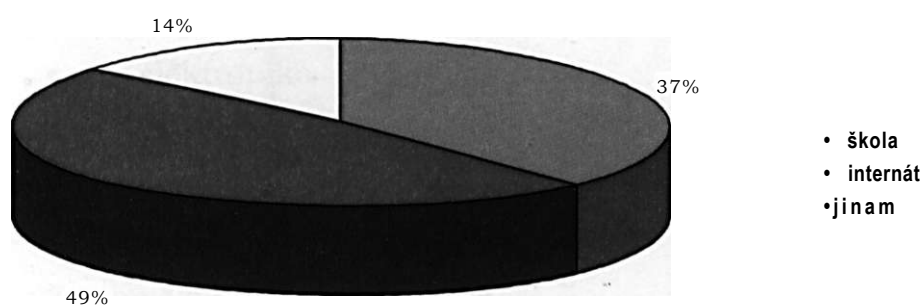
Graf 6: Vyjádření volného času tráveného s vrstevníky v procentech.

- Otázka číslo 6 mapovala počet dětí, které chodí na kroužky. Odpověď ano uvedlo 88% dotázaných a jen 12% na kroužky nechodí vůbec. Procento navštěvovaných kroužků je vysoké, menší by zřejmě bylo u dětí, které na internátě nebydlí. Děti na internátech mají v tomto ohledu větší možnosti. A to v tom smyslu, že většina kroužků je na dosah, nemusí nikam dojíždět. Nezanedbatelné je také výchovné působení vychovatelů, kteří děti v zájmových činnostech podporují.

Graf 7: Účast na zájmových kroužcích.

Většinu kroužků zajišťuje škola nebo internát, což ukazuje srovnání v následujícím grafu. 86% dětí uvedlo, že navštěvuje kroužky na internátě nebo ve škole. Pouze 14% dochází na kroužky mimo internát a školu. Téměř 50% dětí chodí na kroužky na internát. Výhodou je dostupnost a minimální časové ztráty při přesunech na kroužek. Nevýhodou je uzavřenost prostředí. Mohlo by dojít k odtržení od okolního světa.

Graf 8: Místo navštěvovaných kroužků.

- Osmá a devátá otázka spolu souvisely. V osmé otázce měly děti vyjádřit skutečný stav navštěvovaných kroužků. Tato otázka nabízela výběr z 25 různých kroužků. Možnost „jiné“ umožnila doplnění o další kroužky. Devátá otázka byla založena na vyjádření přání chodit na kroužky, které si děti samy přejí a na které nyní nechodí.

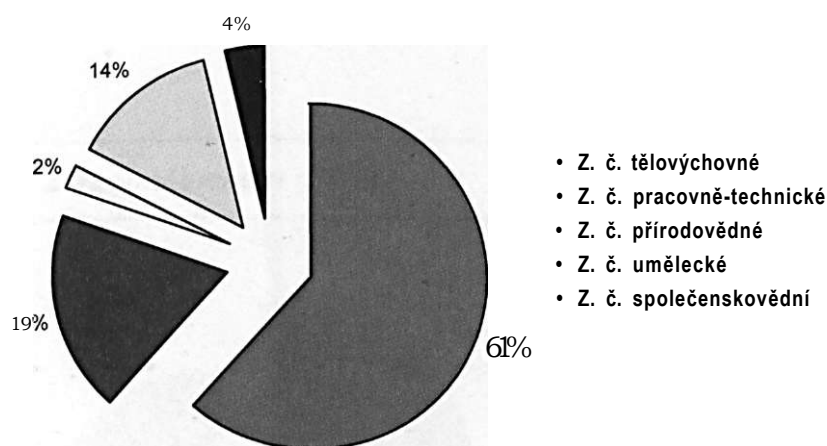
Základem pro výpočet procentuálního zastoupení jednotlivých zájmových aktivit byl počet odpovědí. Uvedené kroužky jsem rozdělila do pěti oblastí zájmové činnosti:

- Zájmová činnost tělovýchovná:
  - turistika
  - sportovní hry
  - atletika
  - tanec
  - cyklistický kroužek
  - fotbal
  - florbal
  - aerobik
  - plavání
- Zájmová činnost pracovní-technická:
  - modelář
  - elektronika
  - počítače
  - domácí práce
  - vaření
- Zájmová činnost přírodovědná:
  - přírodovědný kroužek
  - rybářství
  - akvaristika
  - práce na zahradě
- Zájmová činnost umělecká:
  - fotografický kroužek

dramatický kroužek
 šití
 malování
 keramika
 kreslení
 Zájmová činnost společenskovední:
 cizí jazyk

Respondenti uvedli ještě ping-pong, basketbal, pohybový kroužek. Všechny tři lze zařadit do zájmové činnosti tělovýchovné.

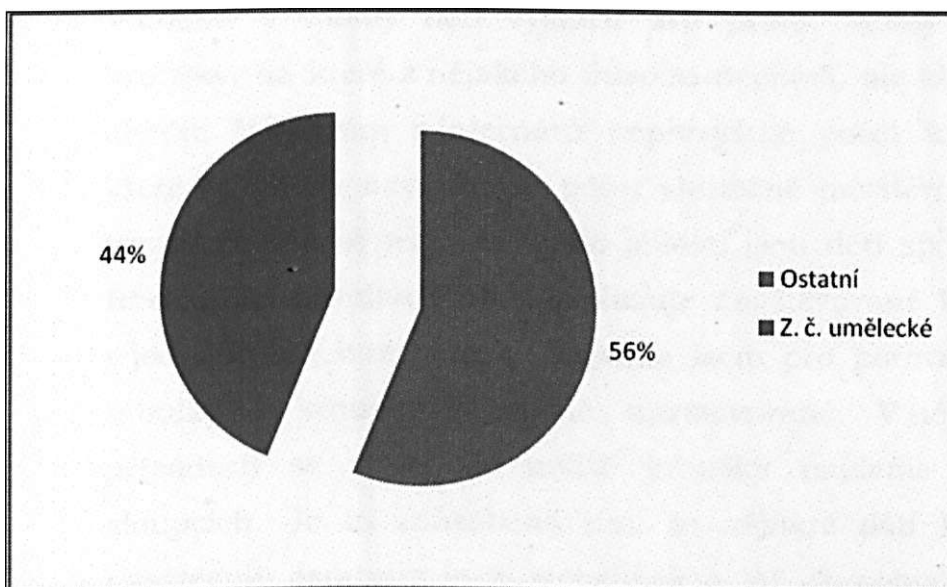
Graf 7 ukazuje procentuální zastoupení jednotlivých oblastí zájmových činností. Více než polovinu tvoří zájmové činnosti tělovýchovné. Na opačné straně je nejméně zastoupena zájmová činnost přírodovědná.

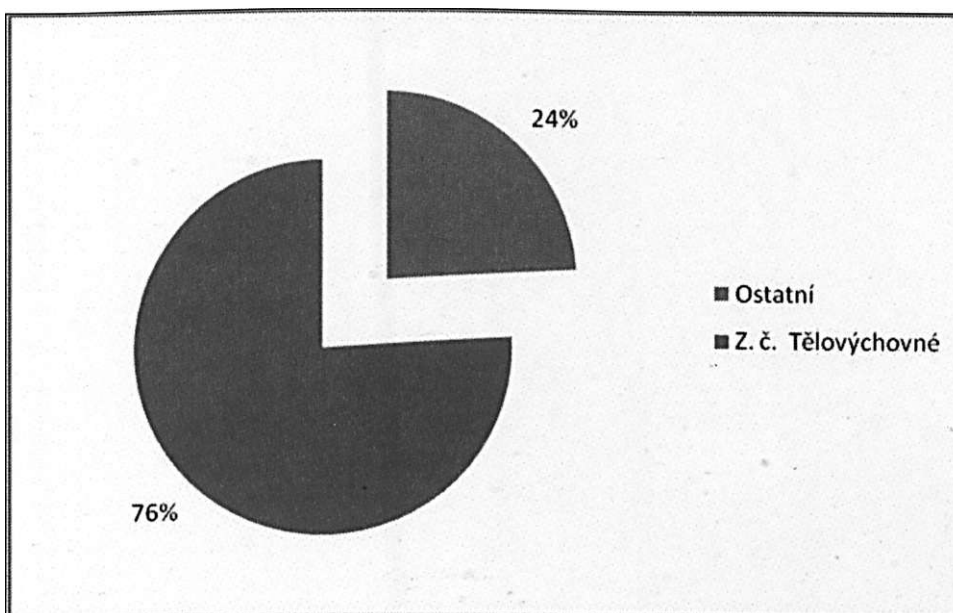
Graf 9: Procentuální zastoupení jednotlivých oblastí zájmových činností.

Jak vidíme, zájmová činnost tělovýchovná nad ostatními převažuje. Jednotlivé oblasti zájmových činností můžeme posuzovat také podle oblíbenosti u chlapců a u dívek. Různé sporty bývají často doménou chlapců. Jde o oblast, kde mohou porovnávat své síly. Zajímalo mě

(Viz předpoklady), kolik chlapců se sportu aktivně věnuje. Z celkového počtu chlapců chodí na alespoň jeden kroužek se sportovním zaměřením 76% chlapců (Graf 9). Předpokládala jsem určitý zájem o uměleckou zájmovou činnost u dívek. Jde o činnosti, které nejsou náročné na fyzický výkon. Nebo může jít o typicky ženské činnosti, např. šití. Zájmové činnosti umělecké provozuje pouze 44% děvčat.

Graf 10: Z. č. umělecké u dívek.

Graf 11: Z. č. tělovýchovné u chlapců.

Následující tabulka ukazuje počet kroužků, které děti navštěvují na jednotlivých internátech.

Počet navštěvovaných kroužků	Plzeň	Holečkova	Ostrava	Radlice	Kyjov
	16	10	10	10	16

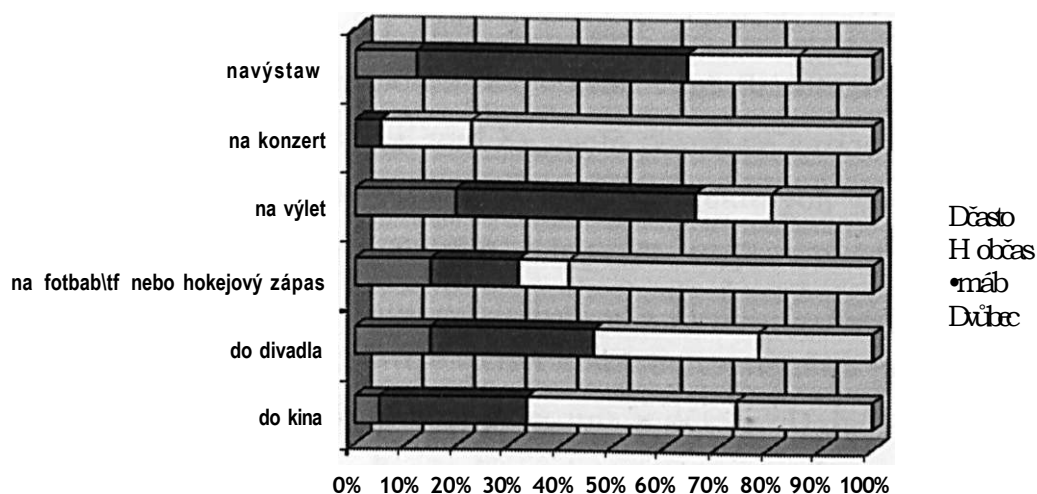
Tab. 3: Počet navštěvovaných kroužků podle měst.

- V otázce 9 mohly děti vyjádřit svá přání. Mohly vepsat kroužky, na které z nějakého důvodu nechodí, ale chtěly by chodit. V žádném z internátů nepřevyšuje počet kroužků, které by chtěly navštěvovat počet skutečně navštěvovaných kroužků. Zdá se tedy, že v této oblasti jsou děti spokojené. Následující tabulka (Tab. 5) ukazuje navštěvované kroužky v jednotlivých internátech. Zařadila jsem pro porovnání do tabulky i kroužky skutečně navštěvované. V některých případech se stalo, že určité kroužky najdeme v obou sloupcích. Je to způsobeno tím, že některé děti kroužek navštěvují, ostatním je to znemožněno. Ať již z objektivních nebo subjektivních příčin.

Plzeň		Holečkova		Ostrava		Radlice		Kyjov	
navštěvují	chtějí navštěvovat	navštěvují	chtějí navštěvovat	navštěvují	chtějí navštěvovat	navštěvují	chtějí navštěvovat	navštěvují	chtějí navštěvovat
cizí jazyk	šachy	turistika		sportovní hry	informatika	cizí jazyk	plavání	cizí jazyk	aranžování
sportovní hry	informatika	sportovní hry		atletika	tanec	sportovní hry	tanec	sportovní hry	florbal
atletika	karate	atletika		tanec	fotografický kroužek	atletika	rychl bruslení	atletika	
tanec	breakdance	tanec		fotbal		cyklistický/ kroužek	aerobik	cyklistický kroužek	
fotbal	sportovní hry	fotbal		florbal		fotbal	dramatický kroužek	fotbal	
florbal	fotbal	počítače		basketbal		plavání		florbal	
aerobik	plavání	vaření		plavání		počítače		aerobik	
ping-pong	hudba	akvaristika		počítače		domácí práce		plavání	
plavání	vaření	malování		domácí práce		vaření		elektronika	
počítače		kreslení		malování		přírodovědný kroužek		počítače	
domácí práce						malování		vaření	
vaření								rybářství	
fotografický kroužek								šití	
šití								keramika	
kreslení								kreslení	

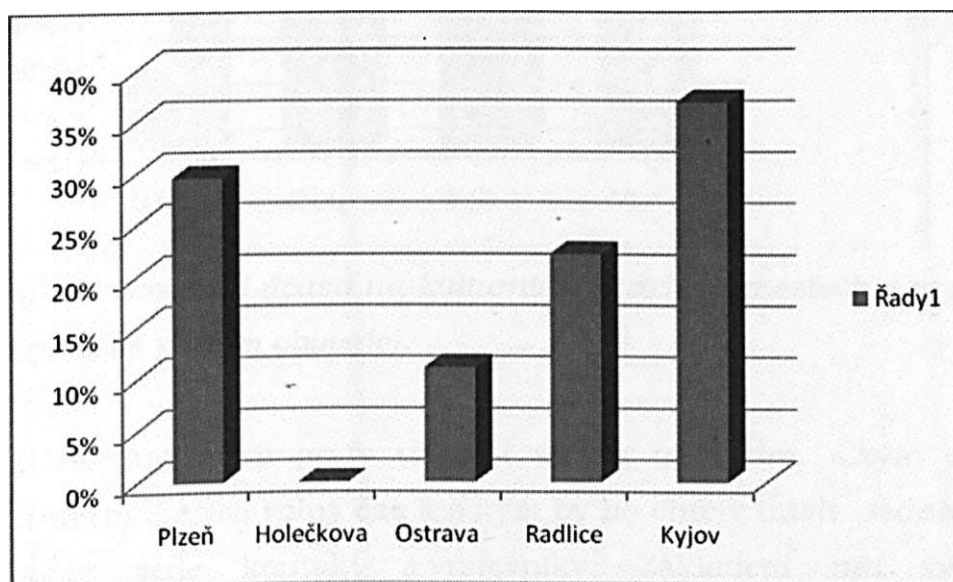
Tab. 4: Zájmová činnost podle měst.

Protože volný čas tvoří i oblast kultury, zajímalo mě v otázce 10, jak často se respondenti věnují kulturním akcím. Základem pro výpočet byl počet získaných odpovědí v jednotlivých kategoriích (kulturní akce). Z grafu (Graf 8) je patrné, že nejvíce děti navštěvují výstavy nebo se účastní výletů. Vychovatelé ani děti nejsou u těchto dvou typů kulturních akcí omezovány komunikační přístupností těchto akcí. Naopak nejméně chodí na sportovní akce a na koncerty. Průměrně jsou navštěvována divadla a kina. Jde o kulturní akce, které jsou v současné době přístupné i lidem se sluchovým postižením. České filmy jsou v mnoha případech titulkovány speciálně pro Neslyšící. Zahraniční filmy v kinech nejsou dabovány, ale jsou běžně titulkovány. V případě, že sluchově postižený ovládá psanou podobu jazyka, jsou mu také tyto filmy zpřístupněny. Divadlo je nyní čím dál více zpřístupňováno i lidem se sluchovým postižením. Představení jsou tlumočena do znakového jazyka. V nabídce jsou i představení určená pro děti.

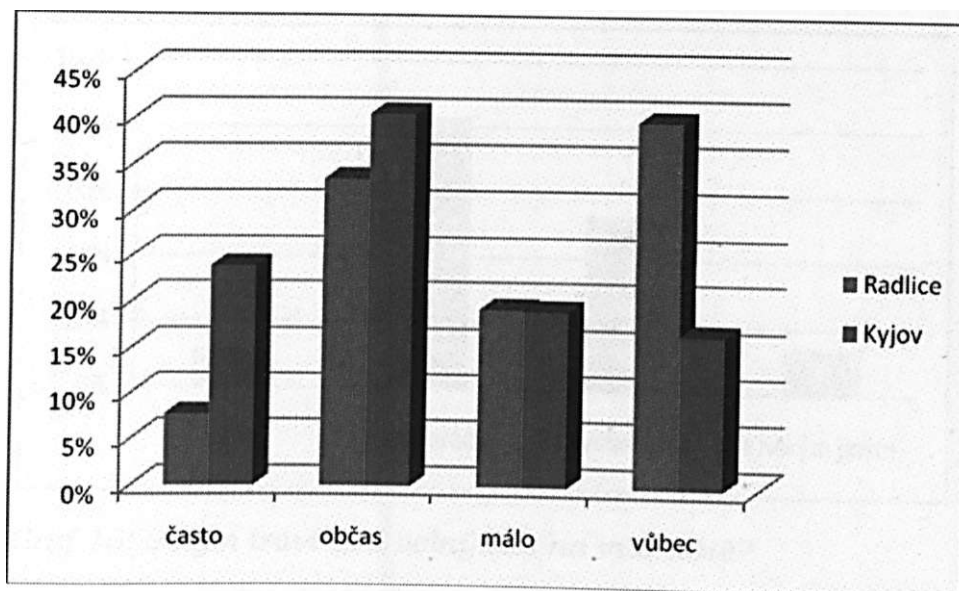
Graf 12: Návštěvnost kulturních akcí.

Varianta „často“ se objevovala velmi málo. Základ pro výpočet tvořil počet odpovědí spojených s možností „často“. Z následujícího grafu vyplývá, že nejčastěji navštěvují kulturní akce děti v internátě v Kyjově. V Holečkově je pak varianta „často“ zastoupena nulovým procentem.

Graf 13: Návštěvnost kulturních akcí z hlediska „často“ podle měst.

Zajímalo mě však také srovnání účasti na kulturních akcích ve městě s nejnižším a s nejvyšším počtem obyvatel (Viz předpoklady). Vybrala jsem internáty v Kyjově a v Praze Radlicích. Radlice jsem volila kvůli dostatečnému počtu žáků, kteří vyplnili dotazník. Graf 10 ukazuje, že Radlice převažují nad Kyjovem pouze ve variantě „vůbec“. Položka byla hodnocena vzhledem k počtu získaných odpovědí na jednotlivých internátech. Součet odpovědí tvoří v každém z nich 100%. Přestože je Kyjov o mnoho menší než Praha, navštěvují místní děti více kulturních akcí. Může to být způsobeno menším počtem dětí a větší možností individuálního přístupu k dětem. Dalším faktorem může být větší aktivita vychovatelů na internátě.

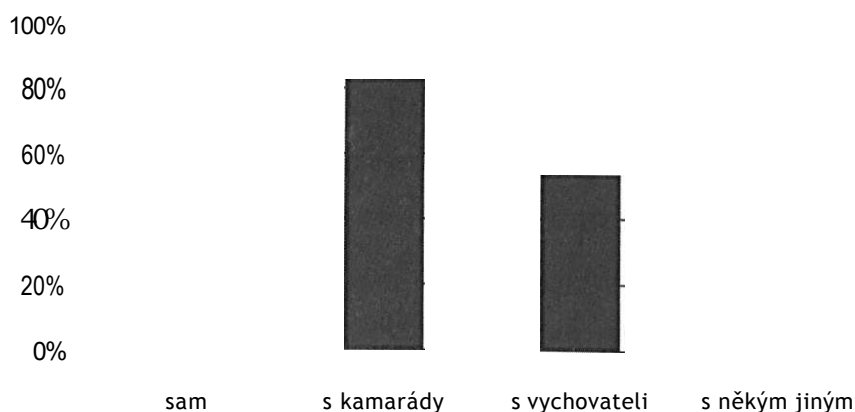

Graf 14: Srovnání účasti na kulturních akcích ve městech s nejvyšším a nejnižším počtem obyvatel.

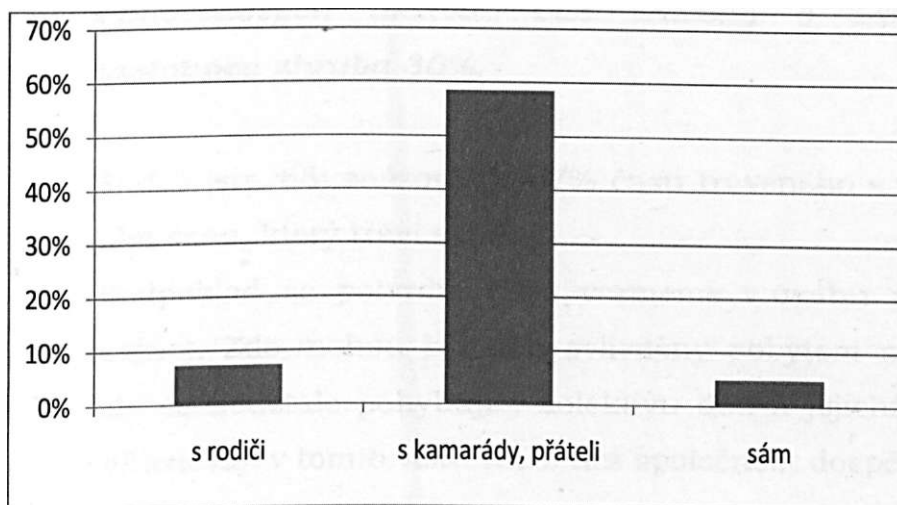
- Následující dva grafy ukazují shodu mezi tím, s kým děti na internátě tráví volný čas a s kým by ho chtěly trávit. Jednoznačně opět vede kontakt s vrstevníky. Základem pro vyjádření v procentech byl počet respondentů. V otázce (otázka 12), kde vyjadřovaly děti svá přání, se často objevovala jména kamarádů. Některé uvedly přítele, ve smyslu partner. Odpověď mohly děti vepsat podle vlastního uvážení. Následně jsem odpovědi rozdělila do tří kategorií:

- S rodiči
- S kamarády, přáteli
- Sám.

S vychovateli by žádné z dětí svůj volný čas netrávilo, zatímco s rodiči by rádo bylo 7% dětí. 59% dětí by rádo trávilo svůj volný čas s kamarády, což můžeme přičítat vzrůstajícímu vlivu vrstevníků v tomto věku. Přes 80% dětí svůj volný čas skutečně s kamarády tráví, to pravděpodobně znamená, že potřeba kontaktu s vrstevnickou skupinou by zde mohla být dostatečně uspokojována.

Graf 15: S kým tráví děti volný čas na internátě?

Graf 16: S kým by děti na internátech chtěly trávit volný čas.

6.3.1 Vyhodnocení vstupních předpokladů

- 1) Zájem o sport bude maximálně o 10% větší než zájem o techniku.**

78% všech dětí uvedlo, že je zajímavá sport. O techniku se zajímá 46% všech dětí. Rozdíl je 32%.

Tento předpoklad se nepotvrdil. Je možné, že pro děti je práce s počítačem problém. Hlavním dorozumívacím prostředkem je psaná řeč, kterou děti se sluchovým postižením většinou ovládají jen s obtížemi. Zatímco sport nevyžaduje náročnou komunikaci, jedná se o jasně daná a stále stejná pravidla. A tak při aktivní i pasivní formě sportu má dítě možnost mu rozumět. Sport v aktivní formě pak představuje atraktivní využití volného času, uspokojuje přirozenou soutěživost dětí. U sluchově postižených je sport účinným kompenzačním prostředkem komunikační bariéry.

2) Čas trávený s vrstevníky bude tvořit kolem 70% z volnočasových aktivit. Čas trávený o samotě bude zastoupen zhruba 30%.

Graf 6 (str. 65) znázorňuje 67% času tráveného s vrstevníky a 33% času, který tráví sami.

Předpoklad se potvrdil, když vezmeme v úvahu poměr obou hodnot. Zde mohou být děti ovlivněny pobytem na internátě, kde se neustále pohybují v kolektivu dětí a jejichž společnost vyhledávají v tomto věku radši než společnost dospělých.

3) 90% dětí bude navštěvovat zájmové aktivity zaštiťované školou nebo internátem. Zařízení mimo školu a internát budou navštěvována jen z 10%.

Tento předpoklad se nepotvrdil. 86% dětí navštěvuje zájmové aktivity ve škole nebo na internátě. Zařízení mimo školu navštěvuje 14% dětí.

Může jít však o zařízení, která jsou určena pro sluchově postižené. Tím jsou dětem přístupnější. Příkladem je Jazykové centrum Ulita nebo sportovní kluby při jednotlivých školách.

4) Zatímco více než polovina dívek se věnuje uměleckým zájmovým činnostem, více jak tři čtvrtiny chlapců se věnují zájmové činnosti tělovýchovné.

Předpoklad se potvrdil jen částečně. Uměleckým zájmovým činnostem se věnuje méně než polovina dívek (Viz Graf 8). Tělovýchovným zájmovým činnostem se věnuje skutečně více jak tři čtvrtě chlapců (Viz Graf 9). Tím se potvrdila oblíbenost sportu, která je způsobena specifikami staršího školního věku, ale také specifikami sluchového postižení.

5) Děti ve městě s nejvyšším počtem obyvatel budou navštěvovat kulturní akce o 20% více než děti ve městě s nejnižším počtem obyvatel.

Předpoklad se nepotvrdil.

Šetřením bylo zjištěno, že ve městě s nejmenším počtem obyvatel (Kyjov) je návštěvnost kulturních akcí o 23% větší. Tento výsledek může být ovlivněn aktivitou internátů i ochotou dětí kulturní akce navštěvovat.

6.4 Shrnutí šetření

Z šetření vyplývá několik zajímavých informací:

Téměř 80% dětí uvádí zájem o divadlo a o film. Žádné z dětí však nechodí do dramatického kroužku nebo kroužků pantomimy. Je pravděpodobné, že v této oblasti je nabídka kroužků nedostatečná.

- Předpokládaný zájem o počítače se potvrdil. Děti by si přály trávit více času u počítače, než ve skutečnosti tráví. Zde je

patrný vliv výchovy. Děti nemohou být u počítače neomezeně, ale jsou motivovány i k ostatním činnostem.

Shoda se ukázala mezi časem, ve kterém chtějí být s vrstevníky a který s vrstevníky tráví. Internát je prostředím, kde ke kontaktu s vrstevníky dochází běžně. Děti si zde také vytvářejí pevná přátelství. Nevýhodou může být omezený okruh dětí, ze kterého si děti kamarády vybírají.

Velké procento dětí chodí na kroužky. Značný podíl na tom má internátní výchova. Internáty přispívají nabídkou zájmových aktivit k plnohodnotnému využití volného času dětí.

U internátní výchovy existuje riziko odtržení dětí od reálného života. Jednou z možností jak tomuto předcházet je možnost poskytnout dětem zájmové aktivity mimo internát. Z dotázaných dochází mimo internát a školu na kroužky 14%. Vzhledem k uzavřenosti internátních škol to považují za úspěch.

ZÁVĚR

Prostřednictvím této práce jsem měla možnost nahlédnout do specifik internátní výchovy sluchově postižených. Zjistila jsem, že oproti minulosti se internát podstatně změnil. Strnadová (1995) ve své knize „*Jaké je to neslyšet*“ popisuje hromadné stříhání vlasů na internátě. Takto dětem do osobní svobody již nikdo nezasahuje. Ve většině vybraných internátů je dětem nabízena široká škála pravidelných i příležitostných zájmových činností. Internáty, se kterými jsem spolupracovala, se snaží nabídnout dětem přívětivé materiální podmínky pro bydlení.

Ačkoli je starší školní věk obdobím, kdy klesá počet zájmů, děti ve vybraných internátech se zajímaly ve většině případů o více než jednu z uvedených oblastí. Málokteré dítě docházelo pouze na jeden kroužek. Velmi málo dětí pak nechodí na kroužky vůbec. Vybrané internáty zřejmě podporují děti v rozvoji zájmů a zájmových aktivit. Jiná situace by pravděpodobně nastala u dětí dojíždějících, u kterých je dostupnost kroužků omezena.

Zajímavé by bylo zjistit oblíbenost jednotlivých zájmových aktivit. Vycházela jsem z předpokladu, že pokud na nějaký kroužek děti dochází, tak dobrovolně a mají ho v oblibě. To však nemusí být pravidlem.

Některé internáty nabízí dětem možnost účastnit se kulturních akcí. Přesto některé děti uvedli, že se jich neúčastní. Zde by bylo možné pátrat po příčinách.

Z teoretických východisek pro mě byla obzvlášť přínosná oblast požadavků na vychovatele. Jde o profesi bezesporu náročnou. Důraz je kladen na kreativitu, osobnostní vyzrálост, přirozený respekt a mnoho dalších... Internátní výchova z pohledu vychovatele by mohla být předmětem dalšího šetření. Teorie z této oblasti mi pomohla i v mé vlastní praxi.

PŘEHLED POUŽITÝCH GRAFŮ A TABULEK

Tab. 1

Tab. 2

Tab. 3

Graf 1

Graf 2

Graf 3

Graf 4

Graf 5

Graf 6

Graf 7

Graf 8

Graf 9

Graf 10

Graf 11

Graf 12

Graf 13

Graf 14

Graf 15

Graf 16

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

PŘEHLED PROSTUDOVANÉ LITERATURY

BLÁHA, V. *Výchova mimo vyučování*. Praha: SPN, 1998. ISBN 80-04-24419-X.

BYTEŠNÍKOVÁ, I., HORÁKOVÁ, R. a KLENKOVÁ, J. *Logopedie a surdopedie*. Brno: Paido, 2007

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993, ISBN 80-7066-534-3.

FREEMAN, R. D. *Tvé dítě neslyší?* Praha: Frpsp, 1992.

HÁDKOVÁ, K. *Životní situace studentů se sluchovým postižením při studiu na vysoké škole*. S 34 - 58. In: Květoňová, L. (ed.) *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálně-pedagogických potřeb*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-807315-141-6.

HÁJEK, Bedřich. *Domovy mládeže*. *Vychovávatel'*, 2003, roč. 49, č. 1 s. 24-25.

HÁJEK, Bedřich. *Profil vychovatele pedagoga volného času*. *Vychovávatel'*, 2005/2006, Roč. 52/53, č. 2, s. 2-4.

HOFBAER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu II*. Praha: Septima, Frpsp, 1998. ISBN 80-7216-075-3.

HRUBÝ, Jaroslav. Terminologie ve sluchovém postižení - jedna z příčin problémů neslyšících dětí v orálních zemích. *Speciální pedagogika*, 1996, roč. 6, č.4, s. 10-15.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

KRAUS, BL., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk - prostředí - výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998)

LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-038-7.

MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M. *Radosti a strasti: Předškolní věk. Mladší školní věk. Starší školní věk*. Jinočany: H+H, 1998. ISBN 80-86022-21-8.

NĚMEC, J. A KOL. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.

PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlovy v Praze, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-128-1.

PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-7184-569-0.

PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

POTMĚŠIL, M. *Čtení k surdopedii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-244-0766-3.

PULDA, M. *Surdopedie se zaměřením na raný a předškolní věk*. Brno: Masarykova univerzita, fakulta pedagogická, 1994. ISBN 80-210-0476-2.

RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. A KOL. *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-244-1475-9.

ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D. A KOL. *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1997. ISBN 80-7169-512-2.

SOLOVJEV, I. M. *Psychologie neslyšících dětí*. Praha: SPN, 1976.

SOVÁK, M. *Hlas, řeč, sluch*. Praha: SPN, 1962.

SOVÁK, M. *Nárys speciální pedagogiky*. Praha: SPN, 1980.

SOVÁK, M. *Stati o reedukaci sluchu*. Praha: SPN, 1978.

SPOUSTA, VL. A KOL. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: MU, 1996. ISBN 80-210-1274-9.

SPOUSTA, VL. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: MU, 1994. ISBN 80-210-1007-X.

STRNADOVÁ, V. *Potom ti to povíme: Věnováno rodinám s neslyšícími dětmi*. Praha: Česká unie neslyšících, 1994.

STRNADOVÁ, V. *Jaké je to neslyšet*. Praha: Česká unie neslyšících, 1995.

SVOBODA, M. (ed.) *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-545-8.

ŠEDIVÁ, Z. *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi*. Praha: Septima, 2006. ISBN 80-7216-232-2.

ŠLAPÁK, I., FLORIÁNOVÁ, P. *Kapitoly z otorhinolaryngologie a foniatrie*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-67-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Variabilita a patologie psychického vývoje*. Praha: Katedra pedagogické a školní psychologie pedagogické fakulty UK, 1993. ISBN 80-7066-797-4.

VÁGNEROVÁ, M., VALENTOVÁ, L. *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. Praha: Katedra psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, 1994. ISBN 80-7066-384-7.

VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print-Typia, 2001. ISBN 80-86384-00-4.

VÁŽANSKÝ, M. *Volný čas a pedagogika zážitku*. Brno: Masarykova univerzita, fakulta pedagogická, 1992. ISBN 80-210-0428-2.

VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. Brno: Paido, 2004) ISBN 80-7315-071-9.

Vyhláška 74/2005, o zájmovém vzdělávání.

Vyhláška č. 108/2005 o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních

Školský zákon 561/2004

Úmluva o právech dítěte

Elektronické zdroje:

Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 - 2013 (Dostupné z World Wide Web: <http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-statni-politikv-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi-2007-2013> [cit. 2008-02-16])

Bílá kniha - národní program rozvoje vzdělávání v České republice 2001 (Dostupné z World Wide Web: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/narodni-program-rozvoie-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001> [cit. 2008-02-16])

Rada pro zájmové vzdělávání MŠMT (Dostupné z World Wide Web: <http://www.msmt.cz/mladez/rada-pro-zaimove-vzdelavani-1> [cit. 2008-02-16])

Komora mládeže MŠMT (Dostupné z World Wide Web: <http://www.msmt.cz/mladez/komora-mladeze-1> [cit. 2008-02-16])

Jazykové centrum Ulita (Dostupné z World Wide Web: <http://www.iazykove-centrum-ulita.cz/> [cit. 2008-04-03])

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 5, Výmolová (Dostupné z World Wide Web: <http://www.sksp.org/internat.php> [cit. 2008-04-03])

Základní škola pro sluchově postižené, Ostrava (Dostupné z World Wide Web: <http://www.deaf-ostrava.cz/Internat.htm> [cit. 2008-04-03])

Mateřská škola a Základní škola pro sluchově postižené, Kyjov (Dostupné z World Wide Web: <http://www.mszsckviov.cz/> [cit. 2008-04-03])

Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Plzeň (Dostupné z World Wide Web: <http://www.sluchpost-plzen.cz/> [cit. 2008-04-03])

Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené Praha 5, Holečkova (Dostupné z World Wide Web: (Dostupné z World Wide Web: [ht.tp://www.holečkova.vc.cz/?page=index](http://www.holečkova.vc.cz/?page=index) [cit. 2008-04-03])

Cizojazyčné zdroje:

ČUPKOVÁ, Mária. Tvořivost vychovávatele. *Vychovávateľ*, 2002, Roč. 48, č. 6, s. 361 -370.

FUNK, Hiltrud. Zusammenarbeit mit Eltern von hörbehinderten Kinder in Schule und Internat. *Hörgeschädigten Pädagogik*, 1995, Roč. 49, č. 4, s. 237 - 246.

HINTERMAIR, Manfred. Von einer „Psychologie der Gehörlosen“ zu einer Identitätsstiftenden Sozialisationsperspektive für gehörlose Kinder und Jugendliche. *Hörgeschädigten Pädagogik*, 1994, Roč. 48, č. 6, s. 361 -370.

KREJSA, Brigitte. Freizeit und Schule. *Erziehung und Unterricht*, 1996, Roč. 146, č. 8, s. 584 - 581.

PRUISKEN, Christiane. Grundschüler und ihre Freizeit: Sind Kinder heute gering und einseitig orientiert? *Unterrichtswissenschaft*, 2005, Roč. 33, č. 3, s. 272 - 288.

ŠTÚR, Ivan. Internát. *Rodina a škola*, 1990, Roč. 37, č. 2, s. 4 - 5.

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1

PŘÍLOHA 2

O O * a z %

*pro žáky druhého stupene ZS pro sluchové postižené
zaměřený na volnočasové aktivity na internátech*

Ahoj,

jmenuji se Markéta. Studuji speciální pedagogiku v Praze. Prosím Tě o pomoc při mé diplomové práci. V diplomové práci píší o volném čase dětí a mládeže na internátech. Zajímá mě Tvůj volný čas. Neboj se napsat pravdu, nepodepisuj se.

Vezmi si tužku, propisku nebo pastelku. V dotazníku můžeš psát i kreslit. Volné tečky.....- odpověď napiš. Můžeš také vybírat. Můžeš vybrat i více odpovědí. Kolečko Q – vyber a zaškrtni křížkem X • Můžeš spojovat. Mrak – vyber a spoj s odpovědí.

Příklad:

jdu ven s kamarády:

koukám na Tv:

jsem na počítači:

1. Chodím do.....třídy.

2. Jsem'-

- o chlapec
- o dívka

3. Co tě zajímá?

- o sport
- o divadlo, film
- o hudba
- o výtvarné činnosti
- o jiné (*Napiš, co tě ještě zajímá*)
- o čtení (knihy, časopisy)
- o příroda (zvířata, rostliny)
- o cestování
- o technika

4. Odpoledne máš volno. Co chceš dělat?
Napiš nebo nakresli.

5. Co děláš na internáte? Jak často?

o jdu ven s kamarády:

o koukám na Tv:

o jsem na počítači:

o povídám si s ostatními:

o spím:

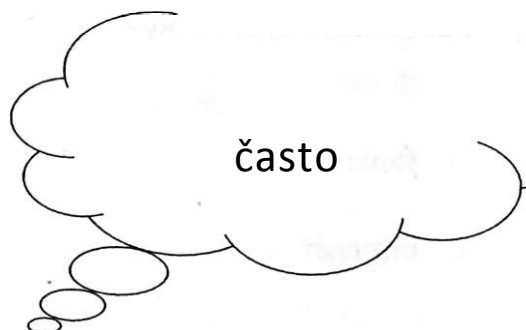
čtu si:

hrají hry:

jdu na kroužek:

jiné

(Napiš)..

6. Chodíš na kroužky?

- ano
- ne

7. **Kam** chodíš na kroužky?

- škola
- internát
- jinam

8. Chodím na tyto kroužky:

- cizí jazyk (angličtina, němčina,....)
- turistika
- sportovní hry
- atletika
- tanec
- cyklistický kroužek
- fotbal
- florbal
- aerobik
- plavání
- modelář
- elektronika
- počítače
- domácí práce
- přírodovědný kroužek
- rybářství
- a kvařička
- práce na zahradě
- fotografický kroužek
- dramatický kroužek
- Šití
- malování
- keramika
- kreslení
- vaření
- jiné (Nap/ŠJaké)

9. Chci chodit na tyto kroužky (ale teď nechodím):

Napiš.

10. Na internátě. Jak často chodíš (jedeš).....?

- do kina
- do divadla
- na fotbalový nebo hokejový zápas
- na výlet
- na koncert
- na výstavu (galerie, muzeum)
- jinam (*Napiš*)..

C málo \

11. Máš volno. Nejvíce času na **internátě** jsem:

- sám
- s kamarády
- s vychovateli
- s někým jiným

(*Napiš s kým*)

12. Máš volno. S **kým** chceš nejradši být?
Napiš.

O o t a

pro žáky druhého stupně ZŠ pro sluchově postižené
zaměřený na volnočasové aktivity na internátech

Ahoj,

jmenuji se Markéta. Studuji speciální pedagogiku v Praze. Prosím Tě o pomoc při mé diplomové práci. V diplomové práci píší o volném čase dětí a mládeže na internátech. Zajímá mě Tvůj volný čas. Neboj se napsat pravdu, nepodepisuj se.

Vezmi si tužku, propisku nebo pastelku. V dotazníku můžeš psát i kreslit. Volné tečky.....- odpověď napiš. Můžeš také vybírat. Můžeš vybrat i více odpovědí. Kolečko o ~ vyber a zaškrtni křížkem X • Můžeš spojovat. Mrak - vyber a spoj s odpovědí.

Příklad:

jdu ven s kamarády:

koukám na Tv:

jsem na počítači:

1. Chodím do.....ú.....třídy.

2. Jsem--

o chlapec

dívka

3. Co tě zajímá?

sport

o čtení (knihy, časopisy)

o divadlo, film

o příroda (zvířata, rostliny)

(o) hudba

cestování

o výtvarné činnosti

o technika

o jiné (Napiš, co tě ještě zajímá)

4. Odpoledne máš volno. Co chceš dělat?

Napiš nebo nakresli.

*Uždu s kamarádkou jme šli do obchodu, a kino. Pak
jme šli k večeru, pak šli spochovat a jme šli na ze.*

5. Co děláš na internátě? Jak často?

○ jdu ven s kamarády:

○ koukám na Tv:

○ jsem na počítači:

○ povídám si s ostatními:

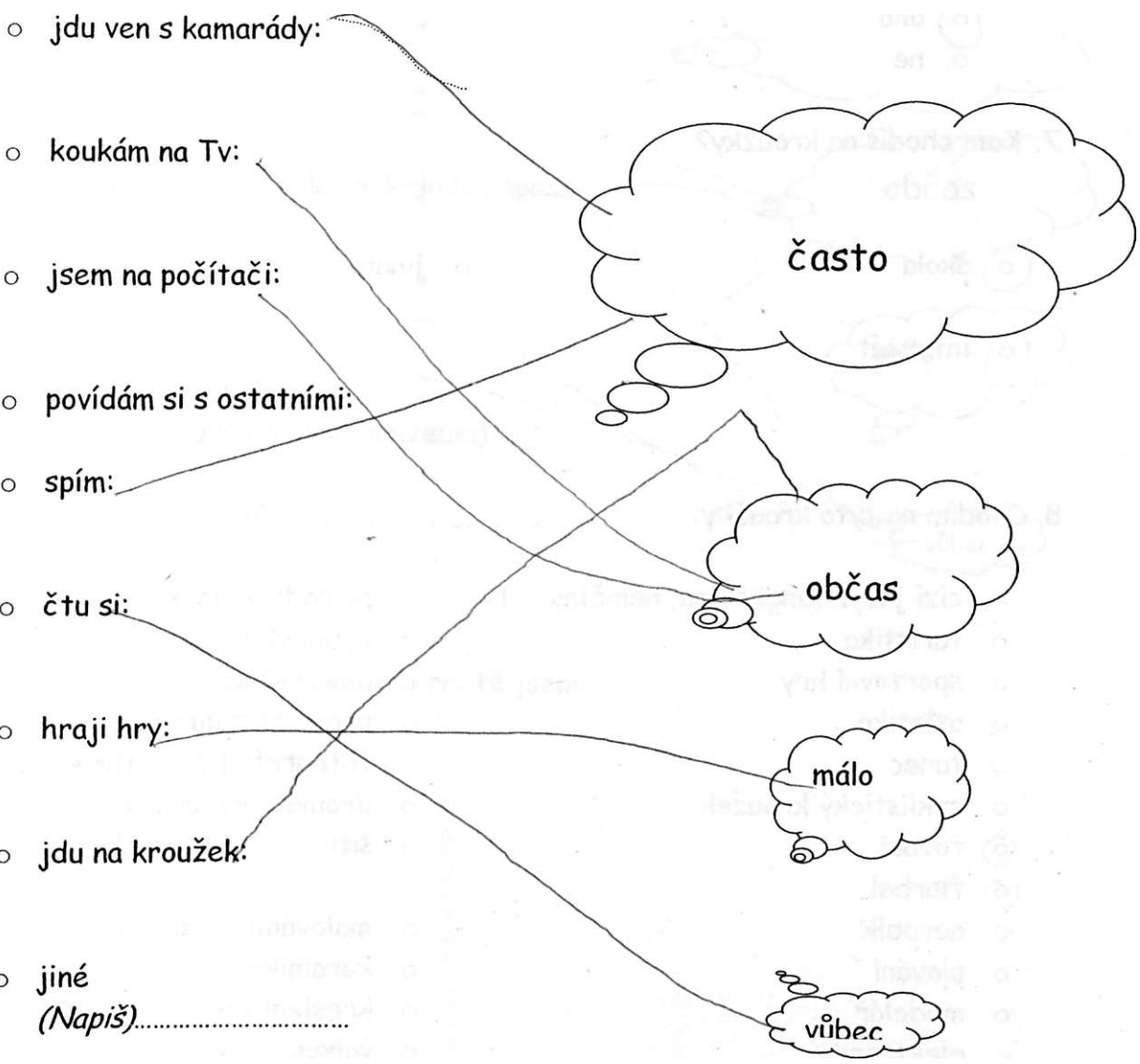
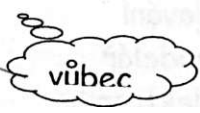
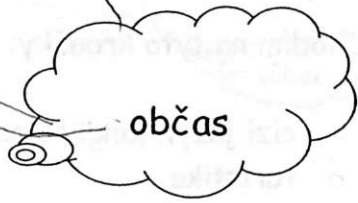
○ spím:

○ čtu si:

○ hraji hry:

○ jdu na kroužek:

○ jiné
(Napiš).....

6. Chodíš na kroužky?

ano
 ne

7. Kam chodíš na kroužky?

škola jinam
 internát

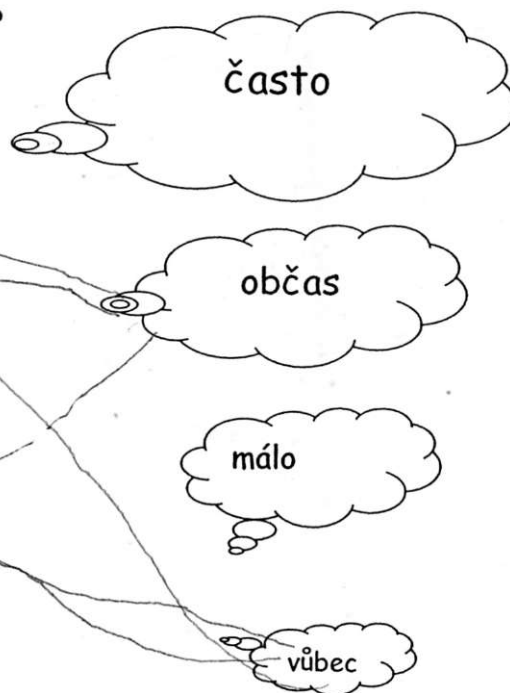
8. Chodím na tyto kroužky:

☐ cizí jazyk (angličtina, němčina,...)	☐ přírodovědný kroužek
☐ turistika	☐ rybářství
☐ sportovní hry	☐ akvaristika
☐ atletika	☐ práce na zahradě
☐ tanec	☐ fotografický kroužek
☐ cyklistický kroužek	☐ dramatický kroužek
☐ fotbal	☐ sití
☐ florbal	
☐ aerobik	☐ malování
☐ plavání	☐ keramika
☐ modelář	☐ kreslení
☐ elektronika	☐ vaření
☐ počítače	☐ jiné (<i>Napiš jaké</i>)
☐ domácí práce	

9. Chci chodit na tyto kroužky (ale teď nechodím):

10. Na internátě. Jak často chodíš (jedeš).....?

- do kina
- do divadla
- na fotbalový nebo hokejový zápas
- na výlet
- na koncert
- na výstavu (galerie, muzeum)
- jinam (Napiš).....

11. Máš volno. Nejvíce času na **internátě** jsem:

(o^ sám

@ s kamarády

o s vychovateli

(o) s někým jiným

(Napiš s kým)

12. Máš volno. S **kým** chceš nejradši být?

Napiš..i

l i M h . . . . ^ . . . *nikdo*